

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας
Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής

Πτυχιακή εργασία με θέμα:

*Μελέτη περίπτωσης του πολιτιστικού θεσμού των
Δημητρίων στην Θεσσαλονίκη. Ο τρόπος που ο θεσμός
εκφράζει την πολιτιστική ταυτότητα της πόλης.*

Χιλιοπούλου Γεωργία

Υπεύθυνη πτυχιακής: Παπαδάκη Ειρήνη

Ιούνιος 2010

Περίεχόμενα

Πρόλογος.....	4

Εισαγωγή.....	6

1^ο κεφάλαιο: Μεθοδολογία και έρευνα

1.1 Υπόθεση έρευνας.....	8
1.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	8
1.3 Ιστορική ανασκόπηση.....	9
1.4 Η έρευνα.....	9
1.5 Συλλογή υλικού.....	10

Κεφάλαιο 2ο: Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Πολιτισμός και κουλτούρα.....	12
2.2 Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας.....	13
2.3 Πολιτιστική διαχείριση.....	14
2.3.1 Η πολιτιστική διαχείριση από το κράτος.....	15
2.3.2 Η πολιτιστική διαχείριση από τους πολιτιστικούς οργανισμούς.....	18
2.4 Τα είδη των πολιτιστικών προϊόντων και τα χαρακτηριστικά τους.....	20
2.5 Τα φεστιβάλ.....	22

Κεφάλαιο 3^ο: Ιστορικό και καλλιτεχνικό πλαίσιο

3.1 Γενικά ιστορικά στοιχεία.....	25
3.2 Η πολιτιστική ιστορία.....	27
3.2.1 Μουσική εκπαίδευση.....	30
3.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	33

4^ο κεφάλαιο: Ο θεσμός των Δημητρίων

4.1 Τα Βυζαντινά Δημήτρια.....	34
4.2 Τα σύγχρονα Δημήτρια.....	34
4.2.1 Δομή και στελέχωση του θεσμού.....	35
4.2.2 Οι δραστηριότητες.....	37
4.2.3 Οικονομικά στοιχεία- τιμολογιακή πολιτική.....	42
4.2.4 Επικοινωνιακή πολιτική.....	43
4.2.5 Οι χώροι των εκδηλώσεων.....	45
4.2.6 Το κοινό	46
4.3 Οι στόχοι των διοργανωτών μέσα από τα προγράμματα.....	49
4.4 Κριτικές για τα Δημήτρια.....	54
 Επίλογος.....	 56
 Παράρτημα με φωτογραφίες της πόλης.....	 60
 Παράρτημα με τον χάρτη της πόλης.....	 61
 Ερωτηματολόγιο.....	 62
 Βιβλιογραφία.....	 64

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία προέκυψε μέσα από την παρακολούθηση των μαθημάτων τεχνολογίας και πολιτισμού, στην διάρκεια της φοίτησης μου στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής. Η ιδέα να ασχοληθώ με έναν πολιτιστικό θεσμό είχε κεντρίσει το ενδιαφέρον μου. Έτσι, οφείλω πρωτίστως να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που μου έδωσαν σημαντικές πληροφορίες, που με βοήθησαν στον καθορισμό του θέματος και κυρίως την υπεύθυνη καθηγήτρια της πτυχιακής, Παπαδάκη Ειρήνη, που με τις εύστοχες και ακριβείς παρατηρήσεις και τα σχόλια της έφερα εις πέρας αυτήν την προσπάθεια.

Παραπέρα, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους τους φορείς που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους, δίνοντας μου υλικό και αρκετές πληροφορίες για τον θεσμό. Μεταξύ αυτών είναι: *το Τμήμα Δημητρίων* και συγκεκριμένα η προϊσταμένη του τμήματος Σαλπιγγίδου Μαργαρίτα και ο υπεύθυνος λαογραφικής έρευνας και επιμελητής των χορευτικών παραστάσεων Βουβάκη Δημήτρη, *το Κέντρο Μουσικής και συγκεκριμένα το Τμήμα Μουσικών Δραστηριοτήτων* και το αρχείο περιοδικών και εφημερίδων της *Δημοτικής Βιβλιοθήκης του Δήμου Θεσσαλονίκης*.

Επίσης, θα ήθελα να αναφέρω και την σημαντική συμβολή όλων των πληροφορητών, που συνάντησα κατά την επίσκεψη μου στο Τμήμα Δημητρίων, αλλά και στους ανθρώπους που συμμετείχαν στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, που με βοήθησε στην διαδικασία της έρευνας.

Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγο και την οικογένειά μου, που με την συνεχή στήριξη και έμπρακτη βοήθειά τους κατάφερα να διεκπεραιώσω αυτή την προσπάθεια.

Εισαγωγή

Τα Δημήτρια είναι ένας πολιτιστικός θεσμός- ένα φεστιβάλ-που έχει αρκετά κοινά στοιχεία με άλλα φεστιβάλ, ως προς την καλλιτεχνική του δομή. Εμπεριέχει δηλαδή, μια σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων που καλύπτουν σχεδόν όλο το καλλιτεχνικό φάσμα –από θέατρο και μουσική μέχρι συνέδρια και διαλέξεις. Είναι το μακροβιότερο φεστιβάλ στην ιστορία της πόλης (40 και πλέον χρόνια) και το δεύτερο μεγαλύτερο φεστιβάλ της χώρας μετά το Ελληνικό Φεστιβάλ. Ένα στοιχείο που κάνει τα Δημήτρια ως θεσμό να διαφοροποιείται κάπως από τα άλλα φεστιβάλ είναι η ταυτότητα του, που είναι συνδεδεμένη με την ιστορία και την ταυτότητα της πόλης. Είναι μια γιορτή προς τιμήν του προστάτη της πόλης Αγίου Δημητρίου. Αυτό το στοιχείο ήταν και η αφορμή για να διατυπωθεί η συγκεκριμένη ερευνητική πρόταση γύρω από το θέμα -δηλ. *ο τρόπος που ο θεσμός εκφράζει την ταυτότητα της πόλης*. Μέσα από την ερευνητική διαδικασία δεν επιδιώκεται να δοθεί μια απόλυτη απάντηση ή ένα συγκεκριμένο συμπέρασμα που να απαντά σ' αυτήν την υπόθεση εργασίας, γίνεται απλά μια συζήτηση μέσα από την συγκεκριμένη οπτική του θέματος.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, προκειμένου να ενταχθεί και να συσχετιστεί η υπόθεση έρευνας μέσα σε ένα συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο. Σε επόμενο κεφάλαιο κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή και κατόπιν μια αναφορά στα κυριότερα πολιτιστικά γεγονότα και στους θεσμούς της πόλης. Έπειτα, ακολουθεί το κεφάλαιο με την μελέτη περίπτωσης, δηλαδή με το δείγμα της έρευνας, που είναι ο θεσμός των Δημητρίων. Το υλικό που συγκεντρώσαμε προκειμένου να διεξάγουμε την έρευνά μας ήταν:

α. κατάλογοι του φεστιβάλ των Δημητρίων. Συγκεκριμένα συγκεντρώθηκαν επτά κατάλογοι των ετών: 1995, 1996, 1997, 1999, 2003, 2005, 2006. Αυτοί οι κατάλογοι εκδηλώσεων βρέθηκαν στην βιβλιοθήκη. Εκτός, όμως, από τα προγράμματα, αναφορά στις εκδηλώσεις κάθε έτους υπήρχε και σε επετειακούς τόμους του θεσμού, αλλά και στην βιβλιογραφία, που αφορούσαν παλαιότερα έτη (1966, 1973, 1985, 1988). Οι κατάλογοι των εκδηλώσεων ήταν πολύ σημαντικοί για

την έρευνα, καθώς μας βοήθησε να δούμε το πώς εξελίχθηκε ο καλλιτεχνικός προγραμματισμός σε μια σειρά ετών.

β. στατιστικές μετρήσεις για τα είδη των εκδηλώσεων και τις τιμές των εισιτηρίων και

γ. η άποψη του κοινού για το θεσμό. Όλα αυτά μας έδωσαν χρήσιμα συμπεράσματα και μια γενική εικόνα για το τι συμβαίνει γύρω από την λειτουργία του θεσμού και έτσι στο τέλος μπορέσαμε να έχουμε κάποια ευρήματα για το κατά πόσο οι επιδιώξεις των διοργανωτών για τον θεσμό και η πολιτισμική ταυτότητα που προβάλλεται ανταποκρίνεται σ' αυτό που συμβαίνει.

Τέλος, έγινε μια σύντομη ερμηνεία των ευρημάτων και προβήκαμε σε κάποιες γενικές διαπιστώσεις. Η δομή της εργασίας θα αναπτυχθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

1^ο κεφάλαιο: Μεθοδολογία και έρευνα

1.1 Υπόθεση έρευνας

Μια υπόθεση έρευνας (ή ερευνητική πρόταση) πολύ γενικά αφορά στην διατύπωση ενός ερωτήματος πάνω σε ένα συγκεκριμένο θεματικό πεδίο. Αυτό το ερώτημα ή η προβληματική μπορεί να έχει την μορφή εξέτασης, κριτικής ή θέσης απέναντι στο θέμα, το οποίο προκύπτει συνήθως από ένα διάλογο που έχει αναπτυχθεί στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι ο θεσμός των Δημητρίων που πραγματοποιείται κάθε χρόνο στην Θεσσαλονίκη και *ο τρόπος με τον οποίο ο θεσμός εκφράζει την πολιτισμική ταυτότητα της πόλης*. Για να φτάσουμε εκεί θα δούμε πώς εκφράζεται η πολιτισμική ταυτότητα του θεσμού μέσα από την επίσημη άποψη των διοργανωτών, πώς εξελίχθηκε ο καλλιτεχνικός προγραμματισμός και συγκεκριμένα η επιλογή των εκδηλώσεων από την αρχή λειτουργίας του θεσμού μέχρι σήμερα, ποια είναι η άποψη του κοινού για τον θεσμό και άλλα θέματα όπως οι χώροι, οι τιμές, επικοινωνιακή πολιτική.

1.2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση έγινε με σκοπό να οριοθετηθεί το θεματικό πεδίο και εν τέλη να προσδιοριστεί μια συγκεκριμένη διάσταση του θέματος, που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι *ο τρόπος που ο θεσμός εκφράζει την ταυτότητα της πόλης*. Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση καθορίστηκε το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, δηλ. τα κατάλληλα εννοιολογικά εργαλεία που θα βοηθούσαν στο να στηριχτεί η υπόθεση. Πιο συγκεκριμένα αναλύονται τα εξής θεωρητικά ζητήματα:

- Ερμηνεία και διάκριση μεταξύ των εννοιών πολιτισμός και κουλτούρα
- Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας, έτσι όπως παρουσιάζεται στην βιβλιογραφία κοινωνικών επιστημών

- Η έννοια πολιτιστική διαχείριση και η χρησιμότητα της στην άσκηση πολιτιστικής πολιτικής, τόσο σε εθνικό, όσο και στο επίπεδο ενός πολιτιστικού οργανισμού.
- Αναφορά στην έννοια των πολιτιστικών οργανισμών και στους τρόπους που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη μιας πόλης.
- Αναφορά στα είδη των πολιτιστικών προϊόντων και στα χαρακτηριστικά τους
- Αναφορά στην έννοια του φεστιβάλ, ως συγκεκριμένο πολιτιστικό προϊόν.

1.3 Ιστορική ανασκόπηση

Σε επόμενο κεφάλαιο γίνεται η ιστορική ανασκόπηση του τόπου που πραγματοποιείται ο θεσμός των Δημητρίων. Μ' αυτόν τον τρόπο δίνεται μια γενική εικόνα για το κοινωνικό και καλλιτεχνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί ο θεσμός. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται κάποια γενικά ιστορικά στοιχεία της πόλης, από την ίδρυση της μέχρι σήμερα, όπως είναι η πολιτική και κοινωνική κατάσταση κάθε εποχής, οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι επιρροές που δέχθηκε κ.α. Στην συνέχεια γίνεται μια αναφορά στην πολιτιστική ζωή της πόλης, δηλαδή στα σημαντικότερα πολιτιστικά γεγονότα, πρόσωπα και φορείς, οι οποίοι συνεχίζουν να λειτουργούν μέχρι σήμερα. Έπειτα, αφιερώνεται ένα μικρό υποκεφάλαιο στην μουσική ζωή και στα σημαντικότερα μουσικά δρώμενα της πόλης. Τέλος, συνοψίζονται τα βασικότερα σημεία που χαρακτηρίζουν την ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα της πόλης.

1.4 Η έρευνα

Προκειμένου να δούμε σε ποιο κοινό απευθύνεται ο θεσμός κι αν καλύπτει τις πολιτιστικές ανάγκες των πολιτών, προβήκαμε στην χρήση του

ερωτηματολόγιο. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν στο δρόμο, σε στάσεις λεωφορείου, σε πολυκαταστήματα, σε χώρους εστίασης κ. α Από τις απαντήσεις που δόθηκαν προέκυψαν αρκετά χρήσιμα συμπεράσματα για το πώς αξιολογούν οι κάτοικοι τον θεσμό, ποιες εκδηλώσεις προτιμάνε και τι πιστεύουν είναι ότι είναι αυτό που λείπει από τον θεσμό. Το σύνολο των ερωτηθέντων ήταν εκατό άτομα και οι περισσότεροι έδειξαν ενδιαφέρον να συμμετέχουν στην δημοσκόπηση. Το δείγμα των ερωτηθέντων ήταν τυχαίο παρ' όλα αυτά έγινε προσπάθεια να προσεγγισθούν άτομα και των δύο φύλων και όλων των ηλικιών. Το σύνολο των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ήταν εννιά ερωτήσεις, εκ των οποίων οι οκτώ ήταν κλειστές και η μια ανοιχτή.

1.5 Συλλογή υλικού

Για την επεξεργασία του θέματος χρειάστηκε να συγκεντρωθεί κάποιο υλικό που αφορά το θεσμό των Δημητρίων από τους εξής χώρους:

- Το *Τμήμα Δημητρίων*, το οποίο μας παραχώρησε διαφημιστικά φυλλάδια, τα προγράμματα των εκδηλώσεων και εκδόσεις που έχει αναλάβει το Τμήμα, όπως είναι δυο επετειακοί τόμοι που αναφέρονται στην ιστορία του θεσμού και ένα c. d, όπου αναφέρεται στην δομή, στους στόχους και στις εκδηλώσεις της Διεύθυνσης Πολιτισμού. Επίσης, στο Τμήμα μου παραχωρήθηκε συνέντευξη από τον υπεύθυνο λαογραφικής έρευνας και επιμελητή των χορευτικών παραστάσεων Βουβάκη Δημήτρη, ο οποίος μου έδωσε αρκετές πληροφορίες, τόσο για το *Τμήμα Ελληνικών Χορών*, όσο και για τον θεσμό γενικότερα.
- Το *Κέντρο Μουσικής*, όπου μας έδωσε τα διαφημιστικά φυλλάδια των εκδηλώσεων, μια έκδοση, που αφορά το Πανελλήνιο Συνέδριο για το δημοτικό τραγούδι, που διεξήχθη με την συμμετοχή του *Τμήματος Μουσικών Δραστηριοτήτων* και του *Συγκροτήματος Παραδοσιακής*

Μουσικής, καθώς επίσης και δύο c d με το ρεπερτόριο του Συγκροτήματος Παραδοσιακής Μουσικής και της Φιλαρμονικής του Δήμου Θεσσαλονίκης , που συμμετέχουν κάθε χρόνο στα Δημήτρια.

- Το διαδίκτυο, την ιστοσελίδα του Δήμου Θεσσαλονίκης, του *Τμήματος Δημητρίων*, όπου υπήρχαν αρκετά στοιχεία για την οργανωτική δομή του οργανισμού, την κάθε εκδήλωση του θεσμού, δελτία τύπου που παρουσίαζαν τις εκδηλώσεις, τους καλλιτέχνες που συμμετείχαν σε αυτές, καθώς και τους λόγους των υπευθύνων του θεσμού.
- Το αρχείο περιοδικών και εφημερίδων της *Βιβλιοθήκης του Δήμου*, όπου βρέθηκαν περιοδικά με άρθρα από συνεντεύξεις, σχόλια και παρουσιάσεις των εκδηλώσεων του θεσμού και των καλλιτεχνών που συμμετέχουν σ' αυτές.

2.1 Πολιτισμός και κουλτούρα

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε τις έννοιες πολιτισμός και κουλτούρα και θα γίνει μια διάκριση μεταξύ αυτών. Η έννοια του πολιτισμού μπορεί να περιλαμβάνει όλες τις πνευματικές δραστηριότητες και τα επιτεύγματα της συλλογικής ανθρώπινης δράσης σε διάφορους τομείς, όπως είναι κοινωνικές, ηθικές και συμβολικές αξίες και συμπεριφορές, τα ήθη και έθιμα, οι τέχνες, τα γράμματα, οι εφευρέσεις και κάθε δραστηριότητα που συμβάλει στην επιβίωση και συνοχή μιας κοινότητας. Είναι αντικείμενο μελέτης των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών και έρχεται σε αντιδιαστολή με την έννοια της φύσης, μιας και ο πολιτισμός είναι η προσπάθεια του ανθρώπου να *υπερβεί την κατάσταση του απλού έμβιου όντος, στοχεύοντας στην παραγωγή πολιτισμικών πρακτικών, που εξασφαλίζουν την συνοχή και ενότητα των μελών μιας κοινότητας*¹. Εν τέλη μπορούμε να πούμε ότι ο πολιτισμός είναι μια περιεκτική και συνολική έννοια, που περιέχει πολλές συνιστώσες και καλύπτει συλλογικές ανθρώπινες συμπεριφορές. Αυτό είναι και ένα σημείο διαφοροποίησης της έννοιας του πολιτισμού από την κουλτούρα, μιας και η έννοια της κουλτούρας έχει *πιο επιμεριστικό χαρακτήρα*². Η λέξη κουλτούρα σημαίνει καλλιέργεια και χρησιμοποιήθηκε μεταφορικά τον 18ο αι μέσω γαλλικών και ιταλικών λεξικών. Η ερμηνεία που είχε αρχικά αφορούσε την προσωπική εξέλιξη και πρόοδο κάθε ατόμου και συνδέονταν με την ιδεολογία του Διαφωτισμού. Αργότερα στην Γερμανία η έννοια της κουλτούρας αποκτά μια πιο συλλογική διάσταση, εκφράζοντας ότι ναι μεν όλα τα κράτη ανήκουν σε ένα κοινό πολιτισμό π.χ. τον ευρωπαϊκό, αλλά το κάθε κράτος χωριστά έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και εν τέλει δική του κουλτούρα. Με λίγα λόγια η κουλτούρα αναφέρεται στην ατομική καλλιέργεια και πρόοδο, αλλά και σε επιμέρους πολιτισμικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά μιας κοινότητας.

---

¹ Βερνίκος Νικόλας, *Πολυπολιτισμικότητα*, (Αθήνα: Κριτική 2002), σελ. 22

² Βερνίκος, Νικόλας, *Πολυπολιτισμικότητα*, (Αθήνα: Κριτική 2002), σελ.24

Συνδέοντας τις παραπάνω προσεγγίσεις με το θέμα της εργασίας θα λέγαμε ότι κάθε θεσμός είναι μια πολιτισμική πρακτική και όχι μια κουλτούρα, γιατί κάθε κοινότητα έχει στην κουλτούρα της να παράγει έργα πολιτισμού, όμως μέσα από κάθε πολιτισμική δράση διαφαίνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, η ιδιαίτερη κουλτούρα του. Παρακάτω θα δούμε την έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας.

2.2 Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας

Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας διαμορφώνεται συλλογικά, αλλά και ατομικά. Σε ατομικό επίπεδο η πολιτισμική ταυτότητα μπορεί να διαμορφωθεί μέσα από διάφορες διαστάσεις, όπως είναι η *όψη*, η *εμφάνιση*, η *καταγωγή* του καθένα ή με βάση κοινωνικά κριτήρια, όπως είναι η *γλώσσα* η *θρησκεία*, το *επάγγελμα* ή η *κοινωνική θέση*. Σε συλλογικό επίπεδο η πολιτισμική ταυτότητα διαμορφώνεται με βάση τα παραπάνω κριτήρια, αλλά βιώνεται συλλογικά. Με άλλα λόγια την έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας, σε συλλογικό επίπεδο, μπορούμε να την ορίσουμε ως το σύνολο εκείνων των πολιτισμικών χαρακτηριστικών που ενώνει τα μέλη μιας κοινότητας, με κοινά σημεία αναφοράς (καταγωγή, έθιμα, συνήθειες κτλ.) και ταυτόχρονα την κάνει να διαφέρει από άλλες κοινότητες. Αυτό που έχει σημασία κάθε φορά δεν είναι απλά να εντοπίσουμε και να καταγράψουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που συνθέτουν την πολιτισμική ταυτότητα μιας κοινότητας, αλλά να δούμε τον τρόπο που οι ομάδες ή οι κοινωνίες ανθρώπων τα διαχειρίζονται. Επίσης, τόσο η ατομική, όσο και η συλλογική ταυτότητα διαπλάθονται και εξελίσσονται μέσα από την επαφή με το διαφορετικό- δηλαδή μέσα από την επαφή με άλλες ταυτότητες³.

Στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον η πολιτισμική ταυτότητα κάθε μικροκοινότητας, διαπλάθεται και εξελίσσεται με μεγάλους ρυθμούς, μιας και έρχονται καθημερινά σε επαφή με πολλές διαφορετικές ταυτότητες. Γι αυτό στην σύγχρονη εποχή μιλάμε για *πολυπολιτισμικότητα*, δηλαδή για την συνύπαρξη

---

³ Βερνίκος, Νικόλας, *Πολυπολιτισμικότητα*, (Αθήνα: Κριτική 2002), σελ. 13-15

πολλών ταυτοτήτων μαζί. Άρα στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες ένας πολιτιστικός θεσμός θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε πολλαπλές ταυτότητες, ώστε να ικανοποιήσει διαφορετικές πολιτισμικές ανάγκες.

2.3 Πολιτιστική διαχείριση

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε στον όρο πολιτιστική διαχείριση. Η πολιτιστική διαχείριση ή πολιτιστικό μάρκετινγκ αναπτύσσεται ως επιστήμη μόλις στα τέλη της δεκαετίας του '70 με αρχές του '80 στην Αμερική. Αν θα θέλαμε να δώσουμε έναν ορισμό θα λέγαμε ότι το πολιτιστικό μάρκετινγκ παίζει τον ρόλο του διαμεσολαβητή ανάμεσα στον δημιουργό και στο κοινό. Πιο συγκεκριμένα η χρήση των τεχνικών της πολιτιστικής διαχείρισης από έναν πολιτιστικό οργανισμό μπορεί να συμβάλει στην βελτίωση των κοινωνικών, οικονομικών και καλλιτεχνικών του στόχων. Ο κοινωνικός στόχος αναφέρεται στην διεύρυνση του κοινού και την εκπλήρωση των πολιτιστικών αναγκών σχεδόν όλου του πληθυσμού. Ο οικονομικός στόχος αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη του οργανισμού, κυρίως μέσα από την προσέλκυση του κοινού και την αύξηση των εσόδων, αλλά την ταυτόχρονη διατήρηση της ποιότητας του καλλιτεχνικού έργου. Τέλος ο καλλιτεχνικός στόχος αναφέρεται στην ενίσχυση της καλλιτεχνικής ποιότητας και στην προστασία του καλλιτέχνη από τις πιέσεις της αγοράς⁴. Στην περίπτωση της κρατικής παρέμβασης και της άσκησης πολιτιστικής πολιτικής η πολιτιστική διαχείριση ασκείται από το κράτος, σε συνεργασία με κάποιους πολιτιστικούς οργανισμούς. Παρακάτω θα δούμε την άσκηση της πολιτιστικής διαχείρισης σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο ενός πολιτιστικού οργανισμού.

---

⁴ Κουρή Μαρία, *Πολιτιστικό Μάρκετινγκ*, στο Πολιτιστική Διαχείριση, (Άρτα: Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής 2008) σελ. 31

2.3.1 Η πολιτιστική διαχείριση από το κράτος

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναφορά στον τρόπο με τον οποίο γινόταν η διαχείριση του πολιτισμού από το κράτος στον Ευρωπαϊκό χώρο, από την εποχή του Μεσαίωνα μέχρι σήμερα. Με άλλα λόγια θα δούμε το πώς η άρχουσα τάξη διαχειριζόνταν τον πολιτισμό και άρα την πολιτισμική του ταυτότητα, προκειμένου να ασκήσει εξουσία. Από την εποχή του Μεσαίωνα, μέχρι και την Αναγέννηση η διαχείριση της τέχνης συνδεόταν με την άρχουσα τάξη· κληρικοί του μεσαίωνα, αριστοκράτες, μαικήνες των τεχνών χρηματοδοτούσαν και προωθούσαν την καλλιτεχνική παραγωγή, με σκοπό να εξυμνήσουν τις ανάγκες της εκάστοτε άρχουσας τάξης. Μια σημαντική αλλαγή έρχεται την περίοδο του Ρομαντισμού με την βιομηχανική επανάσταση και τα εθνικά κινήματα, όπου πραγματοποιήθηκαν σημαντικές κοινωνικές τομές. Με την βιομηχανική επανάσταση παρατηρείται μια μετάβαση από την αγροτική κοινωνία στην αστική και βιομηχανική τάξη, η οποία προκειμένου να διαφοροποιηθεί και να ανεβάσει το γόητρό της στρέφει το ενδιαφέρον της στις τέχνες και στα γράμματα. Την περίοδο αυτή δίνεται σημασία στην προσωπικότητα του καλλιτέχνη, στην μοναδικότητα και αυθεντικότητα των έργων τέχνης. Στην συνέχεια, το 1948, με την Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τονίζεται για πρώτη φορά σε ειδικό άρθρο ότι ο καθένας δικαιούται να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας, να απολαμβάνει τις τέχνες και να συμμετέχει στην επιστημονική πρόοδο και τα αγαθά της αποτελέσματα. Από αυτήν την εποχή προέρχεται και η αντίληψη για την συμμετοχή όλων των πολιτών στην τέχνη, ως κοινωνικό δικαίωμα. Στα επόμενα χρόνια εμφανίζεται και ο όρος πολιτιστική ανάπτυξη και συνδέεται κυρίως με την προστασία και την προβολή της εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας. Εδώ γίνεται μια στροφή στις παραδόσεις, στα ήθη μια έθιμα, ως στοιχεία που προωθούν την εσωτερική συνοχή της κοινότητας και την διαφοροποίηση της από τις άλλες. Έπειτα, στην σύγχρονη εποχή με την ανάπτυξη των οικονομικών και κοινωνικών επιστημών διαπιστώθηκε ότι η πολιτιστική ανάπτυξη μπορεί να βελτιώσει την παραγωγικότητα του πληθυσμού και να οδηγήσει σε οικονομικοκοινωνική ανάπτυξη. Έτσι, πολλά κράτη αποφάσισαν να παρέμβουν στην προώθηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και στην

εξασφάλιση των πολιτιστικών δικαιωμάτων των πολιτών, δημιουργώντας και ένα θεσμικό πλαίσιο⁵.

Στην Ελλάδα από την ίδρυση του Νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους (1934) η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής περιοριζόταν στην ψήφιση νόμων περί προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, που περιλάμβανε κυρίως την συντήρηση και προβολή αρχαιολογικών μνημείων. Η άσκηση πολιτιστικής πολιτικής από το κράτος ξεκίνησε επίσημα με την ίδρυση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών το 1971. Όμως, η αποτελεσματική παρέμβαση του κράτους στον πολιτισμό ήρθε μετά το 1974, λόγω της επικράτησης νέων αντιλήψεων στον ευρωπαϊκό χώρο, γύρω από την σχέση πολιτισμού και κράτους. Τότε αποφασίστηκε η κατάρτιση Προγράμματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης, που παρουσίαζε μεν αρκετές ελλείψεις αποτελούσε, όμως, μια σημαντική εξέλιξη του συσχετισμού του πολιτισμού με την οικονομία. Σε πρόγραμμα της επόμενης δεκαετίας αναφέρεται το ζήτημα της αποκέντρωσης του πολιτισμού⁶.

Ας εξετάσουμε, όμως πιο αναλυτικά τους υπόλοιπους τρόπους, που μπορεί η πολιτεία να παρέμβει στον πολιτισμό- σε συνεργασία με τους πολιτιστικούς οργανισμούς, προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι. Οι τρόποι αυτοί, σύμφωνα με την Παχάκη Καλλιρρόη συνίστανται στους εξής:

- *Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικών αξιών.* Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το σύστημα της παιδείας και να ξεκινάει από την μικρότερη βαθμίδα εκπαίδευσης, τόσο μέσα από την διδακτέα ύλη, όσο και μέσα από παράπλευρες δραστηριότητες, π.χ. εκπαιδευτικές εκδρομές σε μουσεία, θέατρα κτλ.
- *Ενίσχυση της τρέχουσας παραγωγής.* Δηλαδή, το κράτος θα πρέπει να βοηθάει στην εκπαίδευση των καλλιτεχνών και στην δημιουργία οικονομικών κινήτρων να προωθούν τα έργα τους.
- *Ενίσχυση της κατανάλωσης.* Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί πρώτον μέσα από οικονομικά μέτρα, που θα κρατούν τις τιμές χαμηλά για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και δεύτερον μέσα από την

⁵ Κόνσολα Ντόρα Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής, (Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο 2003) σελ. 9-10

⁶ Κόνσολα Ντόρα, Πολιτιστική Δραστηριότητα και Κρατική Πολιτική στην Ελλάδα, (Αθήνα: Παπαζήση 1990) σελ. 37

αποκέντρωση, προκειμένου να έχουν πρόσβαση στον πολιτισμό και οι κάτοικοι της περιφέρειας. Αλλά και μέσα από την εκπαίδευση στα σχολεία και από σεμινάρια τόσο των καλλιτεχνών, όσο και του ευρύτερου κοινού, ως ακροατήριο των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων.

- *Δημιουργία θεσμικής και υλικής υποδομής.* Δηλαδή, το κράτος θα πρέπει να παρέχει τους χώρους και την τεχνική υποστήριξη των πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- *Βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς.* Ο πολιτισμός ως οικονομικός πόρος δεν μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σε μια οικονομία που δεν λειτουργεί ομαλά.
- *Εκπαίδευση του κοινού και των καλλιτεχνών.* Αυτό μπορεί να γίνει, τόσο μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και με την μορφή ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων , όπως σεμινάρια κτλ.
- *Μελέτη και έρευνα του πολιτιστικού έργου.* Αυτό είναι ένα μέτρο το οποίο αφορά κυρίως τα υλικά πολιτιστικά αγαθά, όπως είναι τα αρχαιολογικά μνημεία, μνημεία λαογραφικού ενδιαφέροντος κ.α.
- *Προβολή του πολιτιστικού έργου.* Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με την βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης.
- *Ανταλλαγές με το εξωτερικό.* Αυτό αφορά την πολιτιστικών προϊόντων με άλλες χώρες.
- *Προστασία των καλλιτεχνών.* Αυτό μπορεί να γίνει μέσα από την παρέμβαση του κράτους με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην προωθείται μόνο η εμπορική τέχνη, αλλά να δίνεται βήμα σε πειραματικές και εναλλακτικές μορφές έκφρασης.
- *Χρηματοδοτήσεις.* Είναι ο πιο ουσιαστικό τρόπος παρέμβασης του κράτους και συνδέεται με όλα τα παραπάνω⁷

---

⁷Παχάκη Καλλιρρόη, *Ο Πολιτισμός ως Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας*, (Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2000) σελ. 16-17

2.3.2 Η πολιτιστική διαχείριση από τους πολιτιστικούς οργανισμούς

Πολιτιστικός οργανισμός είναι κάθε οργανισμός που διαθέτει, προστατεύει και προάγει πολιτιστικά αγαθά και λειτουργεί βάση ενός συγκεκριμένου νομικού και θεσμικού πλαισίου. Μπορούμε να διακρίνουμε διάφορες κατηγορίες πολιτιστικών οργανισμών, όπως είναι τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες, τα ωδεία, τα θέατρα, τα αρχεία, οι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οργανισμοί διοργάνωσης φεστιβάλ κ.α. Ως προς το νομικό τους πλαίσιο διακρίνονται σε ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου. Το θεσμικό τους πλαίσιο έχει να κάνει με τον τρόπο διάθεσης του πολιτιστικού προϊόντος στο κοινό, με το αν είναι κερδοσκοπικοί ή μη κτλ. Οι μη- κερδοσκοπικοί οργανισμοί θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην κοινωνική, προστατευτική και καλλιτεχνική αποστολή, προκειμένου να τους δίνεται επιχορήγηση από το κράτος. Με άλλα λόγια ένας από τους πιο ουσιαστικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να παρέμβει το κράτος στην άσκηση της πολιτιστικής διαχείρισης τους πολιτιστικούς οργανισμούς, είναι μέσα από τις επιχορηγήσεις. Οι κρατικές επιχορηγήσεις δίνονται συνήθως σε πολιτιστικούς οργανισμούς μη-κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με στόχο να εκπληρώνονται τρεις συγκεκριμένοι στόχοι. Η έννοια του μη- κερδοσκοπικού χαρακτήρα έχει να κάνει με το γεγονός ότι τα κέρδη αυτών των οργανισμών δεν διανέμονται στους ιδιοκτήτες και στους εργαζομένους, αλλά παραμένουν στον οργανισμό, με σκοπό την συνέχιση του έργου του. Άρα για να επιχορηγηθεί ένας πολιτιστικός οργανισμός θα πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις- ή να στοχεύει σε τρεις άξονες, που είναι η προστασία του πολιτιστικού προϊόντος, η προστασία του καλλιτέχνη από τις πιέσεις της αγοράς και η εξασφάλιση της συμμετοχής όλων των πολιτών στο πολιτιστικό αγαθό, ανεξαρτήτως κοινωνικών, φυλετικών, οικονομικών, μορφωτικών ή άλλων κριτηρίων. Πέρα, όμως από αυτό ένας οργανισμός μπορεί να χρηματοδοτείται και μέσα από δωρεές, χορηγίες ιδιωτικών επιχειρήσεων και από την πώληση εισιτηρίων.

Ας δούμε μέσα από ποιές πολιτιστικές δράσεις ένας οργανισμός μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των παραπάνω στόχων και στην περαιτέρω ανάπτυξη ενός τόπου.

Σύμφωνα με τον Μπιανκινι Φράνκο οι δράσεις αυτές είναι οι εξής:

1. Πρώτα απ' όλα κάθε πολιτιστική εκδήλωση συνδέετε ή θα πρέπει να συνδέεται με την πολιτιστική ταυτότητα της πόλης. Δηλαδή, την ιστορία, την πολιτιστική εξέλιξη, αλλά και την προβολή των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της.
2. Συνακόλουθα, κάθε πολιτιστική δραστηριότητα δημιουργεί μια πολιτιστική εικόνα για την πόλη.
3. Έπειτα, μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη πολιτιστικών προτύπων, δηλαδή να δείξει το δρόμο της δημιουργίας ενδογενούς πολιτιστικής δραστηριότητας και την εφαρμογή της σε άλλες πόλεις.
4. Στην συνέχεια μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας του πληθυσμού, δίνοντας την ευκαιρία στους πολίτες να αξιοποιήσουν τις φυσικές ή πνευματικές τους δεξιότητες.
5. Ανάλογα με τον τρόπο διεξαγωγής μπορεί να συμβάλει στην πολιτιστική δημοκρατία, δηλαδή στην συμμετοχή όλων των πολιτών στην τέχνη και συνακόλουθα την αποφυγή της τάσης του ελιτισμού και του συντηρητισμού, απέναντι στην τέχνη.
6. Ακόμα, η ανάπτυξη πολιτιστικών εκδηλώσεων μπορεί να βοηθήσει και στο πρόβλημα της αποκέντρωσης του πολιτισμού, από τα μεγάλα αστικά κέντρα.
7. Τέλος, μπορεί να συμβάλει ευρύτερα στην ανάπτυξη ενός τόπου με την δημιουργία χώρων υποδομής, πληθυσμιακή αύξηση, καλλιέργειας ενδιαφέροντος του κοινού για τις τέχνες, παροχή κρατικών κονδυλίων, τουριστική ανάπτυξη κ. α⁸

Παρακάτω, θα δούμε ποια είδη πολιτιστικών προϊόντων υπάρχουν και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους.

---

⁸ Μπιανκινι Φράνκο, Πολιτιστική Πολιτική και Αναζωογόνηση των Πόλεων, (Αθήνα: ΕΕΤΑΑ 1994) σελ. 30-31

2.4 Τα είδη των πολιτιστικών προϊόντων και τα χαρακτηριστικά τους

Μιλώντας για πολιτιστικό προϊόν αναφερόμαστε σ' αυτό που διαθέτουν οι πολιτιστικοί οργανισμοί και μπορεί να έχει διάφορες μορφές. Παρακάτω παρουσιάζεται μια ταξινόμηση των πολιτιστικών αγαθών, στην οποία βασίστηκε το κείμενο του *Πλαισίου για τις Πολιτιστικές Στατιστικές του 1979*:

- *πολιτιστική κληρονομιά* π.χ. ιστορικά μνημεία, εκθέσεις, μουσεία, αρχεία κ.α.
- *λογοτεχνία και έντυπα*, π.χ. βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά κ.α.,
- *μουσική*, π.χ. συναυλίες, οπτικοακουστικά μέσα, έκθεση μουσικών οργάνων κ.α.
- *παραστατικές τέχνες*, π.χ., θεατρικές παραστάσεις, χορός, δρώμενα κ.α.
- *εικονικές –πλαστικές τέχνες*, π.χ. ζωγραφική, γλυπτική
- *κινηματογράφος, φωτογραφία, video art*
- *ραδιοτηλεόραση*, δηλαδή ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές κ.α.
- *κοινωνικές –πολιτιστικές δραστηριότητες*, π.χ., εκδηλώσεις σωματείων, συλλόγων, επετειακές γιορτές κ.α.
- *αθλήματα*, αθλητική εκπαίδευση, αθλητικά θεάματα κτλ.
- *φύση –περιβάλλον*⁹

Παρατηρούμε, δηλαδή, μια ταξινόμηση η οποία περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα πολιτιστικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων. Αν κοιτάξει κανείς τα προγράμματα των πολιτιστικών θεσμών- φεστιβάλ- των πόλεων, παρατηρεί ότι είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν πολλές ή και όλες αυτές τις κατηγορίες εκδηλώσεων, κάτι αντίστοιχο με τα *super-market*. Ένα *πολιτιστικό super market*¹⁰ που προσφέρει όλων των ειδών τα πολιτιστικά προϊόντα, προκειμένου να καλύψει κάθε κοινωνική προτίμηση και πολιτιστική ανάγκη.

Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν τα πολιτιστικά αγαθά είναι τα εξής:

- Κατά μεγάλο ποσοστό έχουν χαρακτήρα μηνύματος/ είναι άυλα (ακόμα και στα υλικά πολιτιστικά αγαθά η ουσία βρίσκεται στο κοινωνικό νόημα που

⁹ Βερνίκος Νικόλας, *Πολιτιστικές Βιομηχανίες*, (Αθήνα: Κριτική 2004) σελ. 32-35

¹⁰ Kolb M. Bonita, *Marketing Cultural Organization*, (Ireland: Oak Tree Press 2000)

αυτά φέρουν). Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε εποχή η τέχνη χρησιμοποιούνταν ως όχημα για την διάδοση ιδεολογικών, κοινωνικών ή πολιτικών μηνυμάτων, κι έτσι εξηγείται το γιατί η κάθε ηγεσία έδειχνε ενδιαφέρον να προωθήσει ή να καταστείλει ένα καλλιτεχνικό προϊόν, ανάλογα με τις ανάγκες που αυτό εξυπηρετεί.

- Επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες, γεγονός που επηρεάζει την σχέση τους με την λειτουργία της αγοράς. Π.χ. σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης τα εισοδήματα των καταναλωτών μειώνονται και άρα μειώνεται και η παραγωγή των καλλιτεχνικών προϊόντων.
- Δεν έχουν σταθερότητα ως προς την ποιότητα και την διαχρονική αξία τους.
- Έχουν δημόσιο χαρακτήρα, δηλαδή απευθύνονται πάντα σε κάποιο κοινό. Το χαρακτηριστικό αυτό συνδέεται με τα παραπάνω κι έχει να κάνει με το πόσο μπορεί να επηρεάσει ένα πολιτιστικό προϊόν μια μερίδα του πληθυσμού.
- Χαρακτηρίζονται από μοναδικότητα και έλλειψη τυποποίησης. Αυτό σημαίνει ότι κάθε έργο τέχνης, που έχει μεγάλη πολιτιστική σημασία βασίζεται σε πόρους πνευματικής αξίας, όπως είναι π.χ. κάποιο ιδιαίτερο ταλέντο, η ιστορική κληρονομιά, τα αισθητικά και πνευματικά αποκτήματα κ.α. Αντίθετα η εμπορική τέχνη συχνά χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα ως προς την ποιότητά και την διαχρονική σημασία της κι αυτό γιατί έχοντας συχνά ως μόνο στόχο το κέρδος παρουσιάζει έλλειψη πρωτοτυπίας και βασίζεται σε καθιερωμένα έως τετριμμένα μηνύματα.
- Κάθε πολιτιστικό αγαθό είναι 'έργο' και όχι απλά προϊόν. Αυτό το χαρακτηριστικό εξηγεί και το πώς ανέκαθεν σε κάθε κοινωνία υπήρχε η εθελοντική, ερασιτεχνική, μη κερδοσκοπική καλλιτεχνική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από την ύπαρξη αγοράς¹¹.

---

¹¹ Παχάκη Καλλιρρόη, *Ο Πολιτισμός ως Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας*, (Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2000) σελ. 18

2.5 Τα φεστιβάλ

Στην παρούσα εργασία μελετάμε ένα συγκεκριμένο φεστιβάλ, τα Δημήτρια κι έτσι θα ήταν χρήσιμο να προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την συγκεκριμένη έννοια. Σύμφωνα με το λεξικό η λέξη φεστιβάλ έχει λατινική προέλευση (*festivus*) και σημαίνει εορταστικός. Η ερμηνεία που δίνεται στα ελληνικά είναι *η πανηγυρική καλλιτεχνική εκδήλωση ή σειρά εκδηλώσεων με συγκεκριμένη θεματική ενότητα πολλές φορές, όπως είναι το φεστιβάλ τραγουδιού ή το φεστιβάλ κινηματογράφου*¹². Αν εξετάσουμε το ζήτημα ιστορικά παρατηρούμε ότι σε κάθε χρονική περίοδο και σε κάθε πολιτισμό συναντάμε πανηγύρια, δηλαδή εκδηλώσεις που συνδέονταν με κάποιο θρησκευτικό, λατρευτικό ή άλλο γεγονός, που εξέφραζε την πολιτιστική και κοινωνική ταυτότητα των κατοίκων μιας κοινότητας. Ένα σημερινό παράδειγμα αποτελεί το καρναβάλι της Πάτρας, που στην ουσία είναι το σήμα κατατεθέν της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης. Τα σύγχρονα πολιτιστικά δρώμενα των πόλεων –και κατ' έκταση και τα φεστιβάλ– εκτός από το να ενώσουν τους κατοίκους μιας κοινότητας, έχουν σκοπό και να προάγουν αυτό καθαυτό το καλλιτεχνικό γεγονός.

Στην σύγχρονη εποχή μια περίοδος που συναντάμε φεστιβάλ στον ευρωπαϊκό χώρο έρχεται με την ανάπτυξη των κοινωνικών κινημάτων (π.χ. φεμινισμός, αντιρατσιστικά, περιβαλλοντισμός κτλ). Κι αυτό γιατί τα κινήματα αυτά συνήθιζαν να *εκφράζονται μέσα από πολιτιστικές δραστηριότητες*, π.χ. συναυλίες, οι οποίες κατόπιν απέκτησαν ένα καθιερωμένο χαρακτήρα και γιατί *θεωρούσαν την πολιτική με την πολιτιστική δράση άρρηκτα συνδεδεμένες*. Έτσι, χρόνο με τον χρόνο η διοργάνωση πολιτιστικών φεστιβάλ συνέβαλε στην εδραίωση της αντίληψης για την συμμετοχή όλων των πολιτών, κάθε κοινωνικής τάξης, στα πολιτιστικά τεκταινόμενα. Στα επόμενα χρόνια συνδυάστηκε με την άσκηση πολιτιστικής πολιτικής των πόλεων, μιας και βοήθησε στην ανάπτυξη μιας πόλης¹³.

Στην βιβλιογραφία δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός για το τι είναι το φεστιβάλ. Παραπέρα, προσπαθώντας να προσεγγίσουμε το θέμα του φεστιβάλ ως

¹² Τεγόπουλος- Φυτράκης, Ελληνικό λεξικό (Αθήνα: Αρμονία 1993)

¹³ Μπιανκίνι Φράνκο, *Πολιτιστική Πολιτική και Αναζωογόνηση των Πόλεων*, (Αθήνα: ΕΕΤΑΑ 1994) σελ. 24-25

προς το θεωρητικό του υπόβαθρο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την θεωρία του Attali πηγή¹⁴, ο οποίος θεωρεί ότι τα πανηγύρια περιέχουν παραδοσιακές τέχνες με ιδιότυπο διαλογικό, κοινοτικό τελετουργικό χαρακτήρα. Δηλαδή, υπάρχει μια διαλογική σχέση ανάμεσα στο θεατή και στο θέαμα. Στην έρευνα του Παύλου Κάβουρα για το καρπαθικό γλέντι αυτό που προτείνεται για προβληματισμό είναι το πώς έχουν *μετασχηματιστεί οι παραδοσιακές πρακτικές τέχνες μέσα στο επαναληπτικό μαζικό δίκτυο της σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας και εάν εν τέλει τα σύγχρονα γλέντια έχουν χαρακτήρα τελετουργίας ή παράστασης*¹⁵. Μεταφέροντας τις απόψεις αυτές στο ζήτημα της εξέλιξης του φεστιβάλ ένα ζήτημα προς διερεύνηση που προκύπτει είναι το αν τα σύγχρονα φεστιβάλ προάγουν την ενεργητική συμμετοχή του κοινού στο θέαμα ή καθιστούν το κοινό παθητικούς δέκτες; Επιπρόσθετα ένα φεστιβάλ σήμερα έχει τελετουργικό χαρακτήρα ή είναι απλά μια παράσταση;

Σύμφωνα μ' αυτές τις απόψεις κι αν θα θέλαμε να αναδιατυπώσουμε μια γνώμη γύρω από το τι είναι ένα φεστιβάλ, θα λέγαμε ότι τα σημερινά φεστιβάλ των πόλεων ήρθαν για να αντικαταστήσουν τρόπο τινά τα παλαιότερα λαϊκά πανηγύρια της υπαίθρου και να καλύψουν ανάγκες κοινωνικές και πολιτισμικές. Η πολιτισμική τους διάσταση έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να *σηματοδοτήσουν ταυτότητες, αξίες, αντιλήψεις, συμβολικά πρότυπα σε συλλογικό ή ατομικό επίπεδο*. Η κοινωνική διάσταση διαφαίνεται μέσα από την δημιουργία κοινωνικών αναφορών και αναγκών κοινωνικοποίησης του κοινού, που συμμετέχει στην εκάστοτε εκδήλωση. Κάθε πολιτιστική δραστηριότητα και άρα κάθε φεστιβάλ μπορεί να δομηθεί σύμφωνα με τους *κοινωνικούς φορείς και τις αντιλήψεις*, που αυτοί προωθούν, σύμφωνα με την *προσωπική συμμετοχή* σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα και τέλος σύμφωνα με τα διάφορα πεδία (ή θεματικές) δραστηριοτήτων και τις κοινωνικές επιδιώξεις που αυτές καλύπτουν¹⁶. Η πρώτη παράμετρος, δηλαδή οι κοινωνικοί φορείς, αφορούν αυτούς που παράγουν,

---

¹⁴ Attali, Jacques, *Θόρυβοι - Δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής* (Αθήνα: Κέδρος – Ράππα 1991)

¹⁵ Κάβουρας Παύλος, *το καρπαθικό γλέντι ως τελετουργία και παράσταση*, στο Λαϊκά Δρώμενα, (Αθήνα: ΥΠΠΟ-Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού 1994), σελ. 65

¹⁶ Βερνίκος Νικόλας, *Πολιτιστικές Βιομηχανίες*, (Αθήνα: Κριτική 2004) σελ. 92

προωθούν και προβάλουν ένα φεστιβάλ, η δεύτερη αφορά το κοινό που παρακολουθεί και η τρίτη το ίδιο το είδος θεάματος. Το μοντέλο αυτό ταξινόμησης μας βοηθάει να δούμε τις διάφορες διαστάσεις- ή παραμέτρους - που μπορεί το συγκεκριμένο θέμα να εξεταστεί. Στην παρούσα εργασία μας ενδιαφέρει ο τρόπος που οι τοπικές αρχές διαμορφώνουν το προφίλ του θεσμού και κατά πόσο αυτό ανταποκρίνεται στην πράξη μέσα από την οργανωτική δομή, τις εκδηλώσεις, τους χώρους, την τιμολογιακή πολιτική, την επικοινωνιακή πολιτική, αλλά και την άποψη του κοινού.

3.1 Γενικά ιστορικά στοιχεία

Στην παρούσα φάση κρίνεται απαραίτητη η ιστορική επισκόπηση της Θεσσαλονίκης, πρώτον γιατί θα πρέπει να εντοπιστούν εκείνα τα στοιχεία που επηρέασαν στη διαμόρφωση του ιστορικού χαρακτήρα της πόλης, ως ένα συγκεκριμένο κοινωνικό χώρο και δεύτερον γιατί θα μας βοηθήσει κατόπιν να εντάξουμε το θεσμό των Δημητρίων –ως ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό γεγονός– στο ευρύτερο κοινωνικό και ιστορικό του πλαίσιο. Αρχικά παρατίθενται κάποια γενικά ιστορικά στοιχεία και κατόπιν παρουσιάζονται τα κυριότερα πνευματικά και πολιτιστικά γεγονότα της νεώτερης εποχής.

Η Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε το 315 π. Χ. από τον Κάσσανδρο, που ήταν ένας από τους διαδόχους του Μακεδονικού Βασιλείου, μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο Κάσσανδρος επέλεξε την Θεσσαλονίκη με σκοπό να δημιουργήσει την μελλοντική μητρόπολη της Μακεδονίας– μετά την παρακμή της Πέλλας. Στην επιλογή αυτή συντέλεσε η γεωγραφική θέση της πόλης, που βοήθησε στο να εξελιχθεί σε ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο και σημείο συνάντησης πολιτισμών. Ναοί, χτίσματα και επιγραφές που έχουν διασωθεί από την εποχή εκείνη μαρτυρούν την παρουσία διαφόρων πολιτιστικών επιρροών από λαούς της Αιγύπτου, της Συρίας, της Φοινίκης κ.α. Παρόλα αυτά το κυρίαρχο πολιτιστικό πρότυπο ήταν το ελληνιστικό και κατόπιν το ρωμαϊκό: οι βασικές εορταστικές εκδηλώσεις ήταν τα Ολύμπια, τα Πύθια και τα Καβείρια. Τα Καβείρια μάλιστα θεωρούνταν¹⁷ ως ο πρόδρομος των βυζαντινών Δημητρίων, μιας και ο Κάβειρος είχε τον ρόλο του προστάτη της πόλης, μέχρι την εποχή που αντικαταστάθηκε από την Άγιο Δημήτριο, όταν επικράτησε ο Χριστιανισμός.

Στην συνέχεια στους ρωμαϊκούς χρόνους η πόλη διατήρησε τον σημαντικό εμπορικό της ρόλο, μιας και πλέον ευνοούνταν η επικοινωνία με τις περιοχές που τελούσαν υπό ρωμαϊκή κατάκτηση, που έφτανε από την Μικρά Ασία ως την

---

¹⁷Λαδόπουλος Βαγγέλης, *Δημήτρια, Ένας Θεσμός Μέσα στο Χρόνο* (Θεσσαλονίκη: Βανιάς, 1979), σελ 17

Αδριατική και από την Αίγυπτο στην Βαλκανική ενδοχώρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πληθυσμιακή της αύξηση και την περαιτέρω οικονομική και πολιτιστική της ανάπτυξη.

Κατόπιν, με την εμφάνιση του Χριστιανισμού έχουμε στην πόλη τον ερχομό του Αποστόλου Παύλου (50 μ. Χ.) και την δημιουργία των πρώτων χριστιανικών κοινοτήτων. Το κήρυγμα του Αποστόλου βρήκε γόνιμο έδαφος και στα επόμενα χρόνια εμφανίζονται οι πρώτοι διώκτες και μάρτυρες της χριστιανικής πίστης. Έτσι, στα μέσα του τρίτου αιώνα μ. Χ. έχουμε την παρουσία του Αγίου Δημητρίου, που προσηλυτίστηκε στον Χριστιανισμό, τον διέδωσε με ζήλο και κατόπιν μαρτύρησε και θανατώθηκε από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Γαλέριο Βαλέριο Μαξιμιανό. Με τον θάνατο του επισφράγισε τη Χριστιανική παράδοση της πόλης και θεωρήθηκε ο προστάτης άγιός της.

Στη συνέχεια, στη Βυζαντινή περίοδο, με την μεταφορά του κέντρου της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη, η Θεσσαλονίκη λειτουργεί ως δεύτερο διοικητικό κέντρο και πλέον αλλάζει πολιτικό και ιδεολογικό χαρακτήρα· από κέντρο του Μακεδονικού Ελληνισμού, γίνεται το κέντρο διάδοσης της Χριστιανικής πίστης¹⁸. Ο 14^{ος} αι. θεωρείται ο «χρυσός αιώνας» για την πόλη, μιας και συντελείται σημαντική πρόοδος στις τέχνες και στα γράμματα. Παράλληλα, την περίοδο αυτή χτίζονται τα σημαντικότερα μνημεία του Βυζαντινού Πολιτισμού, που έχουν διασωθεί μέχρι και σήμερα.

Έπειτα, στα 1430 γίνεται η άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς και πραγματοποιούνται μεγάλες κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Ακολουθεί μια περίοδος λεηλασιών και καταπατήσεων, χιλιάδες χριστιανοί εξισλαμίζονται, βλέποντας τους ναούς τους να καταστρέφονται και να μετατρέπονται σε τζαμιά. Ωστόσο, στις αρχές του 16ου αι. ο ερχομός χιλιάδων Εβραίων προσφύγων δίνει τα πρώτα σημάδια δημογραφικής και οικονομικής ανάκαμψης της πόλης¹⁹.

Για τα επόμενα χρόνια και μέχρι την απελευθέρωση (1912) η εικόνα της πόλης παρομοιάζεται ως ένα μωσαϊκό ετερόκλητων πολιτισμών με τους Εβραίους να αποτελούν το 70% του πληθυσμού, τους Τούρκους και τους Έλληνες να

---

¹⁸ Χασιώτης Κωνσταντίνος, *Σταθμοί και Κύρια Χαρακτηριστικά της Ιστορίας της Θεσσαλονίκης*, στο *Νέα εστία*, τ.1403 (Αθήνα: 1985), σελ 143

¹⁹ Βαφόπουλος Γιώργος, *Το Παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα εστία*, (Αθήνα: 1985), τ.1403, σελ. 25

φτάνουν μόλις το 20% και το υπόλοιπο τμήμα να κατοικείται από Βούλγαρους, Σέρβους, Γάλλους, Αρβανίτες, Ιταλούς κ. α. Από το 1912 και μετά, με την ενσωμάτωση στο Ελληνικό κράτος, τόσο ο πληθυσμός, όσο και η έκταση της πόλης αυξάνεται. Το 1919, ο πληθυσμός της πόλης ενισχύεται από το προσφυγικό στοιχείο της Μικράς Ασίας. Στα χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έχουμε μια νέα αλλαγή της κοινωνικής σύστασης του πληθυσμού, αφ ενός μεν λόγω των καταστρεπτικών συνεπειών του πολέμου (αφανισμός των εβραίων, μετανάστευση) και αφ' ετέρου, λόγω της ανάπτυξης νέων κλάδων απασχόλησης όπως η βιομηχανία, η βιοτεχνία, το εμπόριο, οι οικοδομικές εργασίες κ.α. Παράλληλα, πραγματοποιούνται στις επόμενες δεκαετίες μια σειρά από δημόσια έργα, που από τη μια μεριά αλλοιώνουν το οικιστικό τοπίο και τον χαρακτήρα της πόλης, σηματοδοτούν όμως το προφίλ μιας σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας με αποτελέσματα που είναι εμφανή ως και σήμερα.

3.2 Η πολιτιστική ιστορία

Σ' αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε στην πολιτιστική ιστορία της πόλης, μέσα από τα σημαντικότερα πρόσωπα και θεσμούς. Από τους σημαντικότερους επίσημους πολιτιστικούς φορείς αναφέρονται η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, η Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, η Εταιρία της Μονής Λαζαριστών, το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, η Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης και άλλοι λιγότερο ή περισσότερο γνωστοί. Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1926 και έμελλε να γίνει, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, *η κορυφαία εκθεσιακή και οικονομική εκδήλωση της χώρας, που κατάφερε να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της δημιουργικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας και παραγωγής και να προωθήσει τις διεθνείς οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές*²⁰. Παρόλα αυτά -και κυρίως μέχρι

---

²⁰, Κορδομενίδης Γιώργος, *Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης*, στο *Νέα εστία*, (Αθήνα: 1985), τ.1403, σελ. 456- 479

τη δεκαετία του '60- κατείχε και έναν σημαντικό ρόλο στα πολιτιστικά τεκταινόμενα της πόλης, μιας και μέσα από την Έκθεση αναδείχθηκαν σημαντικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες με πανελλήνια αποκλειστικότητα και διεθνή εμβέλεια. Αυτές ήταν τόσο εκδηλώσεις με θεσμοθετημένο χαρακτήρα, όπως το Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου, το Φεστιβάλ Ελληνικού Τραγουδιού, το Φεστιβάλ Ελληνικών Χορών και οι Διεθνείς Μουσικές Ημέρες, όσο και αυτοτελή πολιτιστικά γεγονότα, όπως εκθέσεις ζωγραφικής, κινηματογραφικές προβολές, μουσικές συναντήσεις, και γενικά εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν παράλληλα με την διεξαγωγή των συνεδρίων και των εκθέσεων. Παρόλο που χρόνο με τον χρόνο αυτές οι δραστηριότητες φθίνουν, σε ένα ιδεολογικό επίπεδο η Έκθεση συνεχίζει να αποτελεί το «σήμα κατατεθέν» της πόλης και να συμβολίζει το ρόλο, που έπαιξε η Θεσσαλονίκη, ως σταυροδρόμι εμπορικής και οικονομικής επικοινωνίας πολιτισμών.

Όσον αφορά την Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών υπήρξε από τους πλέον σημαντικότερους φορείς πολιτιστικής ανάπτυξης, μιας και από την ίδρυσή της πρόσφερε ένα μεγάλο έργο, το οποίο περιλαμβάνει: την διεξαγωγή ιστορικών και εθνολογικών ερευνών, με επίκεντρο την περιοχή της Μακεδονίας, την δημιουργία θεάτρου –όπου μέχρι και την δεκαετία του '90 στεγάζονταν το Κρατικό Θέατρο και η Συμφωνική Ορχήστρα- και αίθουσας συναυλιών, την ίδρυση του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, του Κέντρου Απόδημων Μακεδόνων, του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας και τέλος την έκδοση περιοδικών ιστορικού ενδιαφέροντος, όπως το Βαλκανικά Σύμμεκτα, το Ελληνικά, το Βυζάντιο κ. α. Στους βασικούς στόχους της Εταιρίας συμπεριλαμβάνεται η διοργάνωση διεθνών συμποσίων, ημερίδων και διαλέξεων με σκοπό την πολιτιστική άνοδο του λαού της Βόρειας Ελλάδας²¹. Στα πλαίσια αυτού του στόχου η Εταιρία ίδρυσε το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου και το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας. Παράλληλα, έχει τιμηθεί με χρυσό μετάλλιο από τον Δήμο Θεσσαλονίκης, μιας έχει προσφέρει στην πόλη, τόσο θεσμικά, όσο και πνευματικά.- αξίζει να αναφερθεί ότι ένα πλήθος εκδηλώσεων των Δημητρίων, πραγματοποιούνται με την βοήθεια της Εταιρίας.

---

²¹<http://www.ems.name/history.html> Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, « Ιστορία», , τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2007

Συνεχίζοντας την καταγραφή των πολιτιστικών φορέων της πόλης δεν θα ήταν δυνατόν να μην αναφερθούμε στην εταιρία Μονή Λαζαριστών. Ο συγκεκριμένος φορέας είναι καταρχήν ένας πολυχώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων και κατά δεύτερον ένας οργανισμός ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού. Όσον αφορά στο κτίριο, το οποίο χρονολογείται από το 1886, κηρύχθηκε το 1980 ως διατηρητέο, λόγω της ιστορικής και αρχιτεκτονικής του σημασίας και κατόπιν αγοράστηκε από το Ελληνικό Δημόσιο, προκειμένου να γίνει πολιτιστικό κέντρο της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Έτσι, σταδιακά άρχισε να διατίθενται στο κοινό και να πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, εκθέσεις κ.α. Από το 1998 η Εταιρία Διαχείρισης του Συγκροτήματος της Μονής Λαζαριστών, όπως αναφέρεται, λειτουργεί με στόχο να ελέγχει και να υποστηρίζει τεχνικά τις κτιριακές εγκαταστάσεις και παράλληλα να συντονίζει τις δράσεις των φορέων που μετέχουν σ' αυτήν, οι οποίοι είναι η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση της Θεσσαλονίκης, ο Δήμος Σταυρουπόλεως, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και το Ειδικό Ταμείο Οργάνωσης Συναυλιών της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης²². Με την συνεργασία και συμμετοχή όλων αυτών των φορέων η Εταιρία πραγματοποιεί μια σειρά θεσμοθετημένων πολιτιστικών εκδηλώσεων, μεταξύ των οποίων και το Φεστιβάλ της Μονής Λαζαριστών, το οποίο θα αναφερθεί αναλυτικά παρακάτω.

Παραπέρα, από τους επίσης εξέχοντες φορείς της πόλης, με μια μεγάλη προσφορά στην πολιτιστική ζωή, υπήρξε το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, το οποίο ιδρύθηκε το 1979, με πρωτοβουλία της Αναστασίας και του Γεωργίου Βαφόπουλου. Το Κέντρο αποτελεί τμήμα της Διεύθυνσης Πολιτισμού του Δήμου και σύμφωνα με το καταστατικό, λαμβάνει χρέη προέδρου ο εκάστοτε Δήμαρχος της πόλης. Το Κέντρο πραγματοποιεί κάθε χρόνο μια μεγάλη σειρά εκδηλώσεων ποικίλου ενδιαφέροντος, όπως εκθέσεις ζωγραφικής, εκδηλώσεις λόγου και μουσικής, θεατρικές παραστάσεις κ.α. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η συνεργασία

---

²² <<http://www.monilazariston.gr>>, Μονή Λαζαριστών, «η εταιρία», τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2007

του Κέντρου με άλλους πολιτιστικούς φορείς, καθώς και η συνεχής συμμετοχή του στο θεσμό των Δημητρίων με εκδηλώσεις, κυρίως εικαστικού ενδιαφέροντος.

Προχωρώντας παραπέρα θα μπορούσαμε να αναφερθούμε και σ' άλλους φορείς, όπως η Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης., το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, το Τελλόγλειο ίδρυμα Τεχνών κ.α. Επικεντρωθήκαμε, όμως σ' αυτούς που έχουν την μεγαλύτερη εμβέλεια, σχετίζονται και συμμετέχουν ενεργά στην διεξαγωγή και διοργάνωση του θεσμού των Δημητρίων. Παρακάτω ακολουθεί μια αναφορά στους βασικότερους φορείς μουσικής εκπαίδευσης, στις καθιερωμένες μουσικές εκδηλώσεις και στην λαϊκή μουσική, που σηματοδότησαν την μουσική ζωή της πόλης

3.2.1 Μουσική εκπαίδευση

Η ιστορία της μουσικής εκπαίδευσης της Θεσσαλονίκης ξεκινάει λίγο πριν την Απελευθέρωση (1912) -τουλάχιστον σ' ο, τι αφορά την λόγια μουσική παιδεία²³. Ένας από τους πρώτους βασικούς φορείς, που έπαιξε ρόλο στην μουσική εκπαίδευση στα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης, ήταν το Παπάφειο Ορφανοτροφείο, που ιδρύθηκε το 1903 και έμελλε τα επόμενα χρόνια να γίνει φυτώριο μουσικών για την πόλη. Οι μαθητές του ορφανοτροφείου εξειδικεύονταν στην εκμάθηση πνευστών μουσικών οργάνων και επάνδρωναν τις φιλαρμονικές μπάντες της πόλης. Παράλληλα, η φιλαρμονική του Παπαφείου συμμετείχε ενεργά στην μουσική ζωή της πόλης με συναυλίες σε όλες σχεδόν τις εθνικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις. Στα επόμενα χρόνια δημιουργήθηκαν κι άλλες φιλαρμονικές μπάντες, όπως ήταν αυτή του Δήμου Θεσσαλονίκης, η στρατιωτική μπάντα του Γ' Σώματος Στρατού, η μπάντα του Εθνικού Ιδρύματος Αριστοτέλης κ. α, οι οποίες εξυπηρετούσαν διάφορους φορείς και τα μέλη των οποίων τις περισσότερες φορές ήταν απόφοιτοι του Παπαφείου.

---

²³ Θέμελης Δημήτρης. *Η Μουσική Ζωή στην Θεσσαλονίκη του 20^{ου} αι.*, στο *Νέα εστία*, τ.1403 (Αθήνα: 1985), σελ 457.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη της μουσικής εκπαίδευσης ήταν το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, που ήταν και το μοναδικό κρατικό μουσικό εκπαιδευτήριο, που είχε ιδρυθεί μέχρι τότε στην Ελλάδα. Το Κ.Ω.Θ. λειτούργησε για πρώτη φορά το 1914, με διευθυντή τον Αλ. Καζαντζή, ο οποίος θέλησε να το οργανώσει με τέτοιο τρόπο ώστε να πλησιάζει στα πρότυπα του κονσερβατόριου των Βρυξελλών, όπου και είχε σπουδάσει. Η προσφορά του Ωδείου έγκειται στο ότι για πρώτη φορά δίνεται η δυνατότητα σε νέους ανθρώπους να λάβουν μια ολοκληρωμένη μουσική παιδεία, σύμφωνα με τα πρότυπα της λόγιας ευρωπαϊκής μουσικής. Το Ωδείο λειτουργεί μέχρι και σήμερα και έχει αναδείξει μέχρι στιγμής αξιόλογες μουσικές προσωπικότητες, όπως ο Αιμίλιος Ριάδης, ο Λώρης Μαργαρίτης, ο Σόλων Μιχαηλίδης κ.α.

Στην συνέχεια, στα 1926 ιδρύθηκε από τον Επαμεινώνδα Φλώρο η Μακεδονική Μουσική Σχολή, που κατόπιν ονομάστηκε Μακεδονικό Ωδείο. Το Ωδείο αυτό πέρα από την μεγάλη μουσικοπαιδαγωγική του προσφορά, έπαιξε σημαντικό ρόλο και στην ανάπτυξη των συναυλιακών δραστηριοτήτων της πόλης, με την παρουσίαση παραστάσεων της συμφωνικής και φιλαρμονικής ορχήστρας του. Για πρώτη φορά την εποχή εκείνη και χάρη στο Ωδείο η μουσική παιδεία απευθύνεται όχι μόνο στα μέλη της υψηλής αστικής τάξης, αλλά και σε μια ευρύτερη μερίδα πολιτών. Κατόπιν, ακολούθησε η ίδρυση κι άλλων ιδιωτικών ωδείων όπως ήταν το Ωδείο Βορείου Ελλάδος, το παράρτημα του Ωδείου Αθηνών, το Νέο Ωδείο, το Σύγχρονο Ωδείο κ.α. Τέλος, τα τελευταία χρόνια σημαντική προσφορά στην μουσική εκπαίδευση έχουν παίξει τα Τμήματα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Πέρα, όμως από την λόγια μουσική, αξίζει να αναφέρουμε και κάποια γενικά στοιχεία γύρω από την λαϊκή μουσική, προκειμένου να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της μουσικής ζωής της πόλης. Οι ιστορικές αναφορές για την λαϊκή μουσική στην Θεσσαλονίκη, ξεκινούν από την εποχή που ήρθαν και έπειτα εγκαταστάθηκαν στην πόλη, για τέσσερις και πλέον αιώνες οι Ισπανόφωνοι Εβραίοι, γνωστοί ως Σεφαραδίτες. Σύμφωνα με πολλούς μελετητές τα τραγούδια των Σεφαραδιτών παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες με τα δημοτικά τραγούδια της ελληνικής παράδοσης – και κυρίως με τις

παραλογές- αλλά και με το αστικό λαϊκό τραγούδι. Όσον αφορά το δημοτικό τραγούδι, οι ομοιότητες αυτές δεν μπορούν να εξηγηθούν, λόγω έλλειψης επαρκών ιστορικών στοιχείων. Όμως, όσον αφορά το αστικό λαϊκό τραγούδι, έτσι όπως διαμορφώθηκε από τον 19^ο αι. και μετά, είναι γνωστό ότι η αλληλεπίδραση αυτή προέκυψε από τις μουσικές κομπανίες, που αποτελούνταν συνήθως από Έλληνες, Εβραίους, Αρμένιους και Τσιγγάνους και περιόδευσαν σε διάφορες περιοχές και κυρίως στα καφέ –αμάν²⁴. Έτσι, σήμερα είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε ότι πολλά ελληνικά τραγούδια, έχουν αρκετά κοινά στοιχεία με τραγούδια της σεφαραδίτικης παράδοσης, τόσο στον στίχο, όσο και στην μελωδία.

Παραπέρα, στην σύγχρονη εποχή αν θα θέλαμε να μιλήσουμε για τον ρόλο που έχει η λαϊκή μουσική στις εκδηλώσεις της πόλης, θα πρέπει να αναφέρουμε το *Συγκρότημα Παραδοσιακής Μουσικής* του Δήμου Θεσσαλονίκης. Το Συγκρότημα αυτό –στο οποίο θα αναφερθούμε εκτενέστερα παρακάτω- συμμετέχει σε ένα μεγάλο πλήθος θεσμοθετημένων εκδηλώσεων της πόλης, όπως είναι ο *Λαϊκός Χειμώνας*, η *Εβδομάδα Λατρευτικής Μουσικής*, διάφορες καλοκαιρινές μουσικές εκδηλώσεις, καθώς και ένα μεγάλο πλήθος εκδηλώσεων, που γίνονται στα πλαίσια των *Δημητρίων*. Θα ήταν όμως παράληψη να μην αναφερθούμε, στο σημείο αυτό, στον ρόλο που έχουν παίξει –τόσο στην διεξαγωγή μουσικών δραστηριοτήτων, όσο και στην διδασκαλία της λαϊκής μουσικής- διάφοροι ιδιωτικοί φορείς, όπως ωδεία, μουσικές σχολές, εργαστήρια κτλ, οι οποίοι καλούνται συχνά να καλύψουν τις ανάγκες των συναυλιών και των παραστάσεων των φολκλορικών χορευτικών συγκροτημάτων, που οργανώνονται κάθε χρόνο από επίσημους πολιτιστικούς θεσμούς της πόλης.

---

²⁴Μαργαρίτα Μπονάτσου, *Τραγούδια εξ' αγχιστείας*, στο *Δίφωνο*, Τεύχος 17, Φεβρουάριος 1997, σελ. 49-51

3.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Εν κατακλείδι αν θα θέλαμε να δώσουμε μια πιο συνοπτική καταγραφή του ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της πόλης, θα αναφέραμε τα εξής:

1. η Θεσσαλονίκη από τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους, μέχρι τη σύγχρονη εποχή, διατήρησε τον αστικό της χαρακτήρα, δηλαδή είχε πάντα ρόλο αστικού κέντρου ενταγμένου μέσα σε ένα ευρύτερο παραγωγικό χώρο –την Μακεδονική ενδοχώρα, την Βαλκανική χερσόνησο, την Ν. Α. Ευρώπη, την Ανατολική Μεσόγειο, το Αιγαίο.
2. υπήρξε ανέκαθεν σταυροδρόμι πολιτισμών, λόγω γεωγραφικών και ιστορικών συνθηκών κι έπαιξε ρόλο διαμεσολαβητικό μεταξύ πολιτισμών σε κρίσιμες στιγμές της ιστορίας.
3. κατείχε τις περισσότερες φορές ρόλο «συμπρωτεύουσας» κράτους, γεγονός που της επέτρεψε να διασφαλίσει μια σχετική οικονομική και πολιτική αυτονομία. Αυτό είχε ως συνέπεια να ευνοηθούν συχνά στην Θεσσαλονίκη νεωτεριστικές και ριζοσπαστικές ιδέες και κινήματα στον τομέα του πολιτισμού και των γραμμάτων²⁵
4. υπήρξε στις περισσότερες φάσεις της ιστορίας πολυπολιτισμική, με την έννοια ότι συνίστατο πληθυσμιακά από ετερόκλιτους πολιτισμούς (Τούρκους, Αρμένιους, Εβραίους, Έλληνες κ.α.)
5. όλα αυτά τα χαρακτηριστικά, ίσως να ήταν κάποιοι από τους παράγοντες που βοήθησαν την πόλη να συνεχίσει να υπάρχει για πλέον 2.300 χρόνια και κατόπιν στην νεώτερη εποχή να εξελιχθεί ως ένα σημαντικό πολιτιστικό κέντρο. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στην Θεσσαλονίκη εδραιώθηκαν και αναπτύχθηκαν σημαντικοί πολιτιστικοί φορείς- όπως ήταν τα Δημήτρια, η Δ.Ε.Θ., το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, το Κ.Θ.Β.Ε. κ. α-. και έδρασαν σπουδαίες προσωπικότητες.

---

²⁵ Χασιώτης Κωνσταντίνος, *Σταθμοί και Κύρια Χαρακτηριστικά της Ιστορίας της Θεσσαλονίκης*, *Νέα εστία*, τ.1403 (Αθήνα: 1985), σελ. 502

4^ο κεφάλαιο: ο θεσμός των Δημητρίων

4.1 Τα Βυζαντινά Δημήτρια

Η λατρεία του Αγίου Δημητρίου ξεκινάει στην Θεσσαλονίκη τον 4^ο μ. Χ. αι., ενώ τον 6^ο αι. καθιερώνεται ως προστάτης και πολιούχος άγιος της πόλης. Τότε ξεκινάει και η καθιέρωση γιορτής προς τιμήν του, που περιλαμβάνει τόσο εκκλησιαστικές τελετές, όσο και αθλητικές εκδηλώσεις αθλητικού και πνευματικού περιεχομένου. Εκτός αυτών η γιορτή αυτή είχε και εμπορικό χαρακτήρα, ήταν δηλαδή μια εμποροπανήγυρις, διαρκούσε πολλές μέρες και προσέλκυε τόσο τους ντόπιους, όσο και τους ξένους προκειμένου να συμμετάσχουν στις θρησκευτικές τελετές, στην αγοροπωλησία προϊόντων και στην παρακολούθηση καλλιτεχνικών θεαμάτων, όπως θέατρο, μουσική, ακροβατικά, αθλητικές επιδείξεις κ.α. Σ' όλη τη διάρκεια του Οκτώβρη στους ναούς τελούνταν ύμνοι άσματα και ομιλίες, που τέλειωναν 8 μέρες μετά την γιορτή και ο Οκτώβριος ονομαζόταν μήνας «αθλήσεως» του Αγίου Δημητρίου. Το πανηγύρι είχε διάρκεια μιας εβδομάδας και πραγματοποιούνταν έξω από τα τείχη της πόλης. Την ημέρα της γιορτής πραγματοποιούνταν μεγάλη πομπή αποτελούμενη από τον Αρχιεπίσκοπο, τους κληρικούς, τους ιεροψάλτες και το πλήθος των χριστιανών. Τα βυζαντινά Δημήτρια σταμάτησαν να λειτουργούν το 1430 με την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από στρατεύματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εν τέλει θα λέγαμε ότι τα Βυζαντινά Δημήτρια ήταν το μεγαλύτερο πολιτιστικό γεγονός της πόλης την εποχή εκείνη και είχε συμβάλει τόσο στην οικονομική, όσο και στην πνευματική ανάπτυξή της.

4.2 Τα σύγχρονα Δημήτρια

Τα σύγχρονα Δημήτρια ξεκίνησαν την λειτουργία τους το 1966, με την οργανωτική ευθύνη της τοπικής επιτροπής του Ε.Ο.Τ. Το 1973 είναι η χρονιά, που τα Δημήτρια περνούν στην οργανωτική ευθύνη του Δήμου Θεσσαλονίκης. Σε ένα δημοσίευμα της εποχής στην εφημερίδα *Μακεδονία*, αναφέρεται ότι την ημέρα των

εγκαινίων, χοροστατούσαν ο μητροπολίτης, υπουργοί και άλλοι επίσημοι σε μια τελετή όπου στήθηκε στην εκκλησία της Ροτόντας με την μουσική υπόκρουση των Φιλαρμονικών του Γ΄ Σ.Σ, της χωροφυλακής του Δήμου, του Παπαφείου και του Αριστοτελείου και δύο στρατιωτικά αεροπλάνα ρίχνανε από ψηλά 300.000 φέιγ βολάν, στα οποία αναγράφονταν από την μία μεριά το πρόγραμμα των *Δημητρίων* και από την άλλη η ελληνική σημαία²⁶. Η πρώτη ονομασία του θεσμού ήταν *Νέο Φεστιβάλ* και αριθμούσε μόλις έντεκα εκδηλώσεις. Χρόνο με τον χρόνο οι εκδηλώσεις αυτές αυξάνονταν και κάλυπταν ένα όλο και μεγαλύτερο καλλιτεχνικό φάσμα. Από το 1995 ο θεσμός συμπεριλαμβάνεται ανάμεσα στα σημαντικά καλλιτεχνικά γεγονότα ανά την Ευρώπη και εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση Διεθνών Φεστιβάλ. Σήμερα ο θεσμός αριθμεί περίπου 90 εκδηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων συμποσίων, συνεδρίων εκθέσεων κτλ.

4.2.1 Δομή και στελέχωση του θεσμού

Το *Τμήμα Δημητρίων* ανήκει στην Αντιδημαρχία Πολιτισμού, που δομείται από τα εξής μέρη: την Διεύθυνση Πολιτισμού, Μουσικών Δραστηριοτήτων και Βιβλιοθηκών. Το τμήμα Δημητρίων υπάγεται στην Διεύθυνση Πολιτισμού, που αναλαμβάνει την διεκπεραίωση διαφόρων έργων, που αφορούν τον πολιτισμό της Θεσσαλονίκης²⁷. Για την διεξαγωγή αυτών των έργων η Διεύθυνση δομείται από τα εξής τμήματα:

- Το *Τμήμα της Διεύθυνσης*, που είναι υπεύθυνο για τον προγραμματισμό, την οργάνωση και τον έλεγχο των επιμέρους τμημάτων και την προώθηση της πολιτιστικής, καλλιτεχνικής και ιστορικής παιδείας στην πόλη.
- Το *Τμήμα των Πολιτιστικών και Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων*, που είναι υπεύθυνο για τον πολιτιστικό προγραμματισμό και την οργάνωση εκδηλώσεων, δηλ. την έγκριση αιτήσεων των καλλιτεχνών, την παραχώρηση αιθουσών, την εκτέλεση συμφωνιών μεταξύ του Δήμου και διαφόρων καλλιτεχνικών οργανισμών,

²⁶ Αρχίζουν τα Δημήτρια, *Μακεδονία*, 4.10.1966, έτος 55^{ον}, αρ.φ. 17645, (Θεσσαλονίκη: 1966), σελ.5

²⁷ <www.thessalonikicity.gr/Ekdiloseis>, «Δήμος Θεσσαλονίκης», *Υπηρεσίες Πολιτισμός*, τελευταία πρόσβαση Φεβρουάριος 2007

τον καθορισμό των τιμών, προμηθειών και ποσοτήτων και την προώθηση, παρουσίαση και διοργάνωση εκδηλώσεων.

- Το *Γραφείο Προγραμματισμού και Μελετών*, που είναι υπεύθυνο για τον προγραμματισμό και τη διεξαγωγή τεχνικών έργων της Διεύθυνσης, δηλαδή διαμόρφωση, ανακαίνιση και εξοπλισμό διαφόρων χώρων και παράλληλα την εκπόνηση μελετών για την δημιουργία πολιτιστικών κέντρων, πάρκων και πλατειών.

- Το *Γραφείο Τεχνικής Υποστήριξης Εκδηλώσεων*, που παρέχει την τεχνική υποστήριξη στους χώρους των εκδηλώσεων, συντηρεί τον κινητό και ακίνητο εξοπλισμό και φροντίζει για τον σχεδιασμό των όρων λειτουργίας.

- Το *Τμήμα Πινακοθήκης και Εικαστικών Δραστηριοτήτων*, που φροντίζει για τον εντοπισμό, την καταγραφή την συντήρηση, τη διάσωση και μελέτη έργων με ιστορική και καλλιτεχνική αξία του βορειοελλαδικού χώρου και του νεώτερου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Παράλληλα, προωθεί την επιστημονική έρευνα με την έκδοση βιβλίων, την διοργάνωση και επιμέλεια συμποσίων και διαλέξεων.

- Το *Τμήμα Δημητρίων*, το οποίο ασχολείται αποκλειστικά με τον θεσμό και διεκπεραιώνει, με την βοήθεια όλων των παραπάνω τμημάτων, κάθε εργασία που αφορά την διοργάνωση του θεσμού. Συγκεκριμένα, φροντίζει για την επιλογή και τον προγραμματισμό των εκδηλώσεων και εντοπίζει τους χώρους διεξαγωγής αυτών. Παράλληλα, είναι υπεύθυνο για τις προμήθειες, την τιμολογιακή πολιτική, την διαχείριση, την ποσότητα και την ποιότητα του υλικού που απαιτείται για τις εκδηλώσεις του θεσμού. Η οργάνωση του τμήματος αποτελείται από την προϊσταμένη, τέσσερα οργανωτικά μέλη και δύο οικονομικούς συμβούλους.

Παραπέρα ο θεσμός, όσον αφορά τον καλλιτεχνικό προγραμματισμό, δομείται από κάποιες θεματικές επιτροπές, που αφορούν το κάθε είδος καλλιτεχνικής εκδήλωσης και είναι οι εξής: Επιτροπή χορού και θεαμάτων, εικαστικών, θεάτρου- λόγου και μουσικής. Όσον αφορά τον οικονομικό προγραμματισμό δομείται από: τον πρόεδρο, θέση την οποία κατέχει ο εκάστοτε δήμαρχος της πόλης, τον αντιπρόεδρο, θέση που κατέχει ο εκάστοτε αντιδήμαρχος πολιτισμού, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου και οι διάφορες συνεργασίες του

θεσμού με άλλους οργανισμούς, οι οποίοι μπορεί να συμμετέχουν στις εκδηλώσεις ή να παρέχουν τους χώρους διοργάνωσης κτλ.

4.2.2 Οι δραστηριότητες

Οι εκδηλώσεις που καταγράφονται στην παρούσα εργασία αφορούν ένα χρονικό φάσμα που ξεκινάει από το 1966 μέχρι το 2006. Προκειμένου να δούμε το πώς εξελίχθηκε το καλλιτεχνικό φάσμα και το είδος των εκδηλώσεων κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε με χρονολογική σειρά ενδεικτικά, κάποια προγράμματα:

1966: το πρόγραμμα παρουσιάζει έντεκα εκδηλώσεις. Από αυτές οι έξι είναι μουσικές παραστάσεις εκ των οποίων οι τέσσερις είναι κλασικής και οι δύο βυζαντινής μουσικής. Δύο παραστάσεις χορού, δύο θεάτρου και μια έκθεση ζωγραφικής.

1973: αυτή την χρονιά οι εκδηλώσεις μειώνονται σε επτά και περιλαμβάνουν μία παράσταση χορού, μια παράσταση θεάτρου τέσσερις παραστάσεις κλασικής μουσικής και μία βυζαντινής.

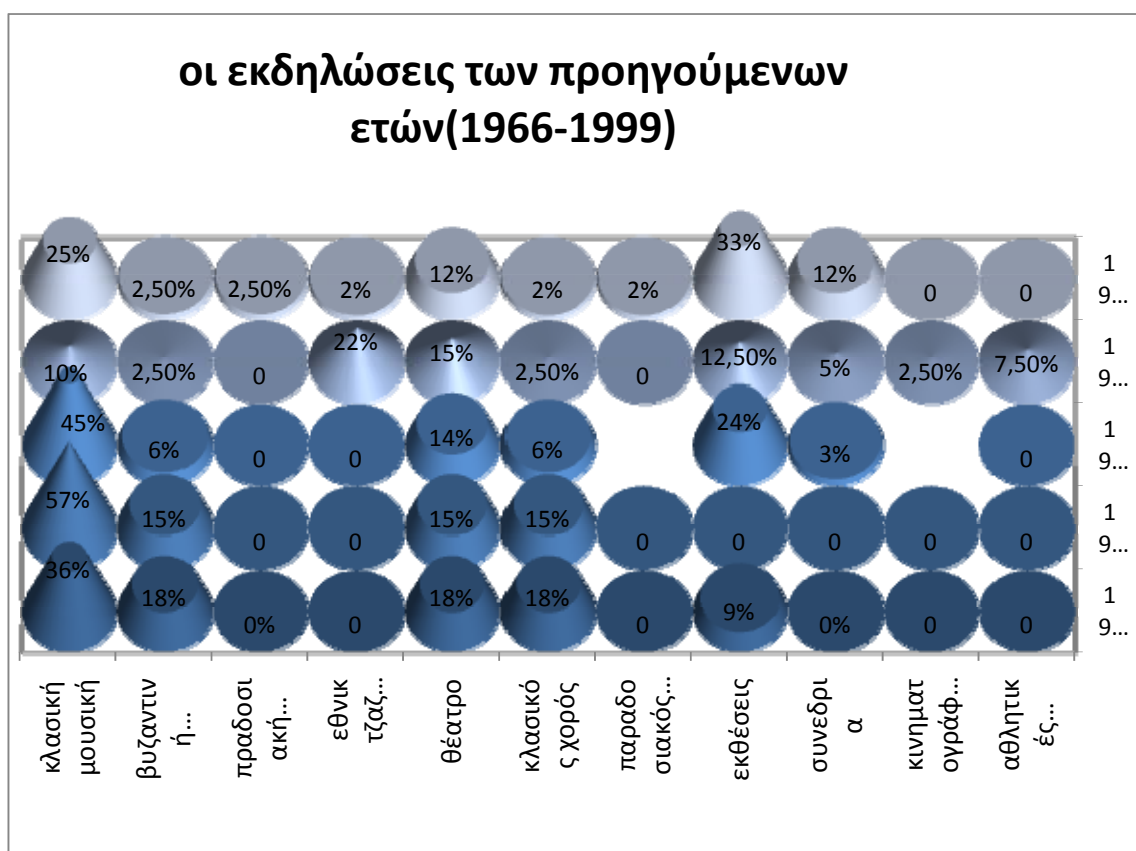
1985: αυτή την χρονιά οι εκδηλώσεις αυξάνονται στις τριάντα και το μεγαλύτερο ποσοστό –σχεδόν το 50%- καταλαμβάνουν οι εκδηλώσεις κλασικής μουσικής. Το υπόλοιπο πρόγραμμα καταρτίζεται από δύο παραστάσεις βυζαντινής μουσικής, τέσσερις θεατρικές παραστάσεις, μία παράσταση χορού και οχτώ εκθέσεις, που διοργανώνονται από τον δήμο Θεσσαλονίκης. Αξίζει να αναφερθεί ότι αυτήν την χρονιά παρουσιάζεται για πρώτη φορά η συμμετοχή μικρών παιδιών με την παιδική φιλαρμονική ορχήστρα.

1988: αυτή την χρονιά οι εκδηλώσεις παρουσιάζονται κατηγοριοποιημένες μέσα στο πρόγραμμα με τις εξής θεματολογίες: μουσική, όπερα, χορός, θέατρο, κινηματογράφος, εικαστικά, φωτογραφία, άλλες εκδηλώσεις. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τις δεκαέξι μουσικές παραστάσεις, μόνο οι τέσσερις αφορούν την κλασική μουσική. Οι υπόλοιπες αφορούν την έντεχνη και τζαζ μουσική, ενώ κάνει αισθητή την εμφάνισή του και μία συναυλία έθνικ χαρακτήρα με θέμα *νέγκρικα θρησκευτικά τραγούδια*. Αυτή την χρονιά εμφανίζονται για πρώτη φορά στο

πρόγραμμα αθλητικές εκδηλώσεις και κινηματογραφικές προβολές. Κάτι που στην συνέχεια δεν επαναλαμβάνεται.

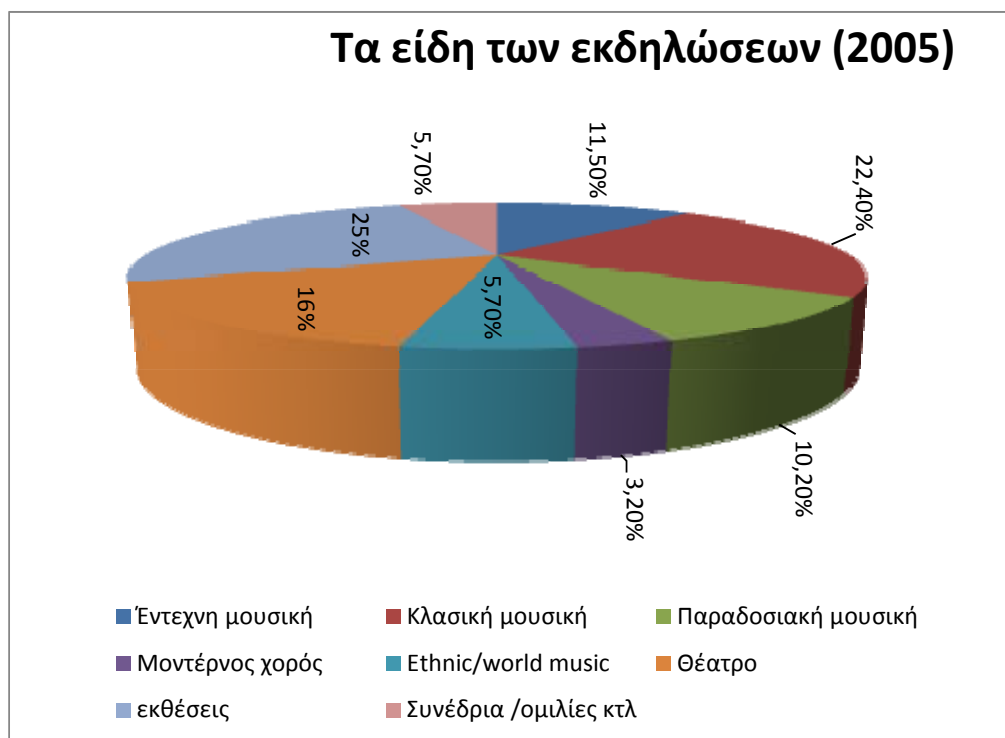
1999: είναι μια χρονιά που τα Δημήτρια αριθμούν τις 75 εκδηλώσεις και που το μεγαλύτερο ποσοστό των εκδηλώσεων καταλαμβάνουν οι εκθέσεις. Έπονται οι θεατρικές παραστάσεις και οι συναυλίες, ενώ οι παραστάσεις κλασικής μουσικής και η όπερα περιορίζονται σημαντικά.

Παρακάτω παρουσιάζεται ένα γράφημα με τα είδη των εκδηλώσεων από το 1966 μέχρι το 1999. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε το μεγαλύτερο μέρος των εκδηλώσεων καταλαμβάνει η κλασική μουσική. Ακολουθούν οι εκθέσεις το θέατρο και ο κλασικός χορός. Η βυζαντινή μουσική κατά την πρώτη δεκαετία έρχεται δεύτερη σε ποσοστό των εκδηλώσεων, με 15%, ενώ στην συνέχεια μειώνεται σημαντικά από 6% μέχρι 2,5%. Τέλος παρατηρούμε ότι το 1988 κάνουν την εμφάνιση τους δύο νέα είδη εκδηλώσεων –ο κινηματογράφος και οι αθλητικοί αγώνες- που στην συνέχει καταργούνται.

2005- 2006: Τα τελευταία χρόνια οι εκδηλώσεις μπορεί να διαρκέσουν μέχρι και τρεις μήνες (από τέλος Σεπτεμβρίου μέχρι αρχές Δεκεμβρίου). Το είδος των εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο περιλαμβάνουν, εικαστικά, χορό, θέατρο, μουσική, λογοτεχνία, εκθέσεις και συνέδρια επιστημονικού ενδιαφέροντος. Το πρόγραμμα των δύο τελευταίων ετών δομείται από τις εξής θεματικές ενότητες: *Διεθνής Μήνας Χορού, Δημήτρια στα Σχολεία, Κύκλος Παράδοσης, Ethno Jazz Festival, ο κύκλος της παράδοσης*. Όσον αφορά τις μουσικές εκδηλώσεις καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα ενδιαφέροντος, από κλασική και τζαζ μουσική, ως συναυλίες ρεμπέτικου και παραδοσιακής μουσικής.

Παρακάτω παρουσιάζεται ένα γράφημα με τα ποσοστά που καταλαμβάνει το κάθε είδος εκδήλωσης:

Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα στατιστικά δεδομένα στις εκδηλώσεις του τελευταίου χρόνου, το μεγαλύτερο ποσοστό του θεσμού καλύπτεται από συναυλίες κλασικής μουσικής και εκθέσεις (περίπου το 50%). Ακολουθούν οι θεατρικές παραστάσεις με ποσοστό 16% και οι συναυλίες έντεχνης και παραδοσιακής μουσικής, που αγγίζουν συνολικά 21,7% των εκδηλώσεων. Στην συνέχεια έρχονται

τα συνέδρια με ένα ποσοστό 5,7%, ενώ ο μοντέρνος χορός καλύπτει μόλις το 3,2%.

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε σε κάποιους από τους φορείς των εκδηλώσεων που παίζουν σημαντικό ρόλο στο θεσμό και συμμετέχουν κάθε χρόνο. Ένα από αυτά είναι και το Κέντρο Μουσικής του Δήμου, στο οποίο υπάγεται το Τμήμα Δημοτικών Μουσικών Συγκροτημάτων και περιλαμβάνει Συμφωνική Ορχήστρα, Φιλαρμονική Ορχήστρα, Χορωδία, πέντε Παιδικές Χορωδίες από διάφορα δημοτικά διαμερίσματα και το Συγκρότημα Παραδοσιακής Μουσικής. Ας αναφέρουμε, όμως κάποια περαιτέρω στοιχεία γύρω από το Συγκρότημα και την συμμετοχή του στο θεσμό.

Τα τελευταία χρόνια ο καλλιτεχνικός προγραμματισμός του θεσμού έχει διευρυνθεί ως προς την θεματολογία του και κάθε εκδήλωση αναφέρεται σε μια ευρύτερη θεματική ενότητα. Πιο συγκεκριμένα στον απολογισμό του Δήμου αναφέρονται εννέα θεματικοί άξονες, που είναι στην ουσία και οι στόχοι που θέτει ο θεσμός όσον αφορά τον καλλιτεχνικό προγραμματισμό των εκδηλώσεων που είναι²⁸:

ο μεσογειακός πολιτισμός, δηλαδή εκδηλώσεις με θέμα κυρίως τις μεσογειακές παραδόσεις, όπως είναι π.χ. η συναυλία που πραγματοποιήθηκε το 2005 με κέλτικα τραγούδια και τραγούδια της Κ. Ιταλίας.

μεγάλα γεγονότα διεθνούς φήμης, δηλαδή συνεργασίες με καλλιτέχνες διεθνούς φήμης, όπως π.χ. η συναυλία της Vanessa Mae.

μεγάλοι έλληνες δημιουργοί, δηλαδή συνεργασία με μεγάλους έλληνες δημιουργούς ή επετειακά αφιερώματα στους δημιουργούς, π.χ. τα 100 χρόνια από την γέννηση του Μ. Βαμβακάρη.

τοπική πολιτιστική παραγωγή, αφορά την συμμετοχή των τοπικών φορέων, διαφόρων άλλων πόλεων, όπως είναι π.χ. η συμμετοχή του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Λάρισας.

βυζαντινή- ορθόδοξη παράδοση, δηλαδή εκδηλώσεις με θέμα τον βυζαντινό πολιτισμό, όπως μπορεί να είναι π.χ. μια αγιορείτικη έκθεση εικόνων ή συναυλίες βυζαντινής μουσικής κτλ.

---

²⁸ Απολογισμός έργου 2005, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2005)

πανελλαδικές πρεμιέρες, δηλαδή συμμετοχές στο θεσμό που παρουσιάζονται για πρώτη φορά πανελλαδικά.

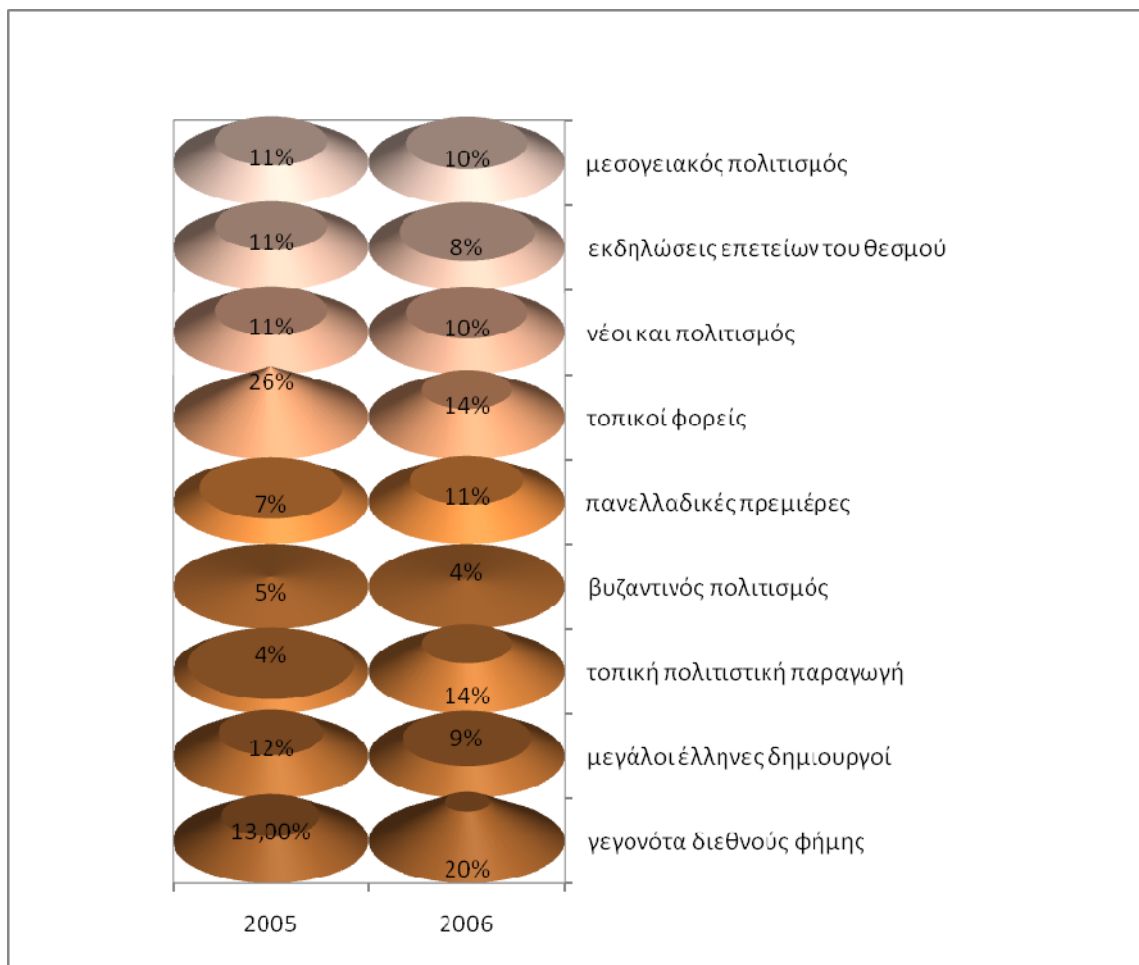
συνεργασίες με τοπικούς φορείς, δηλαδή συνεργασία με φορείς της πόλης, όπως είναι π.χ. το συγκρότημα παραδοσιακής μουσικής του δήμου ή η δημοτική πινακοθήκη κ.α.

νέοι και πολιτισμός, αυτό αναφέρεται στις εκδηλώσεις που συμμετέχουν νέοι και παιδιά από σχολεία και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα

αναδρομικές εκδηλώσεις επετείων του θεσμού, που αναφέρεται σε εκδηλώσεις για την επέτειο ιστορικών γεγονότων της πόλης ή του θεσμού, όπως π.χ. το συνέδριο με θέμα τα λογοτεχνικά περιοδικά της πόλης από το 1912 μέχρι το 2000.

Παρακάτω φαίνεται ένα γράφημα με τις εκδηλώσεις των ετών 2005-2006:

Οι εκδηλώσεις 2005-2006

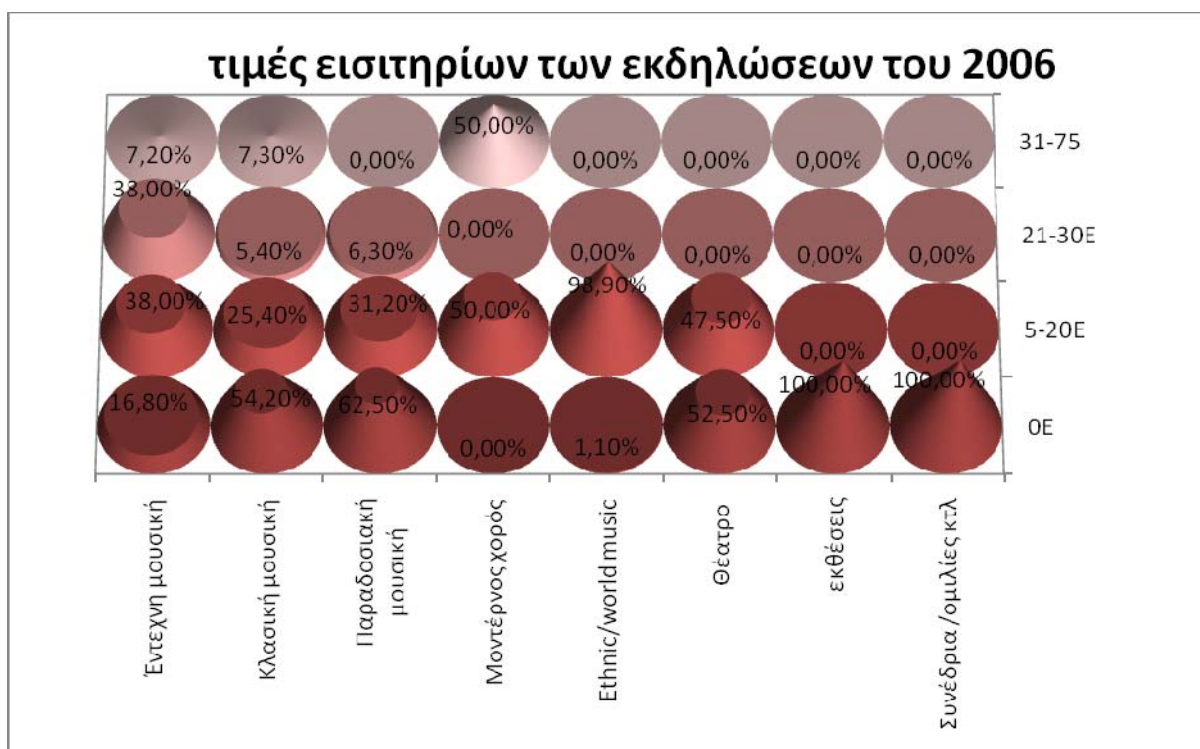
4.2.3 Οικονομικά στοιχεία- τιμολογιακή πολιτική

Όσον αφορά στη χρηματοδότηση του θεσμού, το μεγαλύτερο μέρος προέρχεται από την χορηγία ιδιωτικών και κρατικών φορέων, η οποία ανταμείβεται με την παροχή ενός πακέτου οφελών. Τα οφέλη αυτά περιλαμβάνουν την εμφάνιση του χορηγού στα μέσα προβολής του προγράμματος των εκδηλώσεων αποκλειστικά ή μη, ανάλογα με το είδος της χορηγίας- *αποκλειστική, βασική ή επιμέρους*²⁹. Στον αποκλειστικό χορηγό ο δήμος παρέχει κατ' αποκλειστικότητα εμφάνιση σε όλα τα μέσα και στους τρόπους προβολής του προγράμματος των εκδηλώσεων. Παρέχει δηλαδή τον μεγαλύτερο διαφημιστικό χώρο. Στην περίπτωση της βασικής χορηγίας, ο δήμος παρέχει στον χορηγό εμφάνιση και προβολή στην πλειοψηφία των μέσων. Παρέχει, δηλαδή, έναν ικανοποιητικό διαφημιστικό χώρο. Στην περίπτωση της επιμέρους χορηγίας παρέχεται στον χορηγό μια προβολή και εμφάνιση του ονόματος του κατά περίπτωση, δηλαδή σε ορισμένα μέσα προβολής και κατόπιν συνεννόησης του δήμου με τον χορηγό. Ανάμεσα στους χορηγούς που χρηματοδοτούν τον θεσμό κάθε χρόνο συγκαταλέγονται, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης, η ΕΤ 3 κ.α.

Ένα άλλο είδος χρηματοδότησης του θεσμού είναι και η τιμολογιακή πολιτική των εισιτηρίων. Έτσι προβήκαμε σε μια καταγραφή στατιστικών δεδομένων γύρω από τις τιμές των εισιτηρίων. Σύμφωνα με τις τιμές των εισιτηρίων των εκδηλώσεων της χρονιάς του 2006, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των εκδηλώσεων είναι δωρεάν. Περίπου στο 40% των εκδηλώσεων η είσοδος γίνεται με εισιτήριο. Οι πιο ακριβοπληρωμένες εκδηλώσεις είναι οι συναυλίες κλασικής μουσικής και όπερας, καθώς και ο μοντέρνος χορός, γεγονός που δικαιολογείται από το ότι είναι πολυδάπανες μορφές παραγωγής. Αντίθετα, στα συνέδρια, στις ομιλίες και στις εκθέσεις η είσοδος είναι ελεύθερη. Το ακριβότερο εισιτήριο στοιχίζει 75 € και το φθηνότερο 5 €. Παρακάτω βλέπουμε ένα γράφημα με τις τιμές των εισιτηρίων του 2006.

---

²⁹Σαλπγιγίδου Μαργαρίτα, στο c d *Πολιτισμός*, (Θεσσαλονίκη: Αντιδημαρχία Πολιτισμού 2001)

4.2.4 Επικοινωνιακή πολιτική

Σ' αυτό το σημείο θα αναφερθούμε στα μέσα και τους τρόπους που έρχεται σε επαφή ο θεσμός με το κοινό, που είναι³⁰:

Α. Το έντυπο υλικό, που περιλαμβάνει:

1. Το πρόγραμμα των Δημητρίων, το οποίο αναπαράγεται κάθε χρόνο περίπου στα εκατό χιλιάδες αντίτυπα.
2. Το λεύκωμα των Δημητρίων που αναπαράγεται σε χίλια πεντακόσια αντίτυπα.
3. Το πρόγραμμα της κάθε εκδήλωσης. Ο αριθμός των αντιτύπων εξαρτάται από τον χώρο και της ημέρες που διαρκεί η εκδήλωση.
4. Η αφίσα Δημητρίων, που είναι διαστάσεων ενός μέτρου επί εβδομήντα εκατοστά.

³⁰ Σαλπγιγίδου Μαργαρίτα, στο c d *Πολιτισμός*, (Θεσσαλονίκη: Αντιδημαρχία Πολιτισμού 2001)

5. Η αφίσα για τις εκδηλώσεις, (διαστάσεων ενός μέτρου επί εβδομήντα εκατοστά ή πενήντα επί εβδομήντα εκατοστά).
  6. Flyers, από πενήντα χιλιάδες μέχρι εκατό χιλιάδες κομμάτια.
  7. Κατάλογοι εικαστικών εκδηλώσεων, με τα έργα ονομαστικά.
  8. Εισιτήρια των εκδηλώσεων
  9. Προσκλήσεις για συγκεκριμένες εκδηλώσεις.
- Β. Τα banners, τα οποία τοποθετούνται:
1. Σε κολώνες της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού, σε κεντρικά σημεία της πόλης, (εκατό κομμάτια διαστάσεως δύο επί ένα μέτρα).
  2. Στο χώρο της εκδήλωσης, τέσσερα κομμάτια, (διαστάσεων τρία επί ενάμιση και δυόμιση επί ενάμιση μέτρο).
- Γ. Παραχώρηση διαφημιστικού χώρου για σταντ ή αφίσες, σε ένα κεντρικό σημείο της πόλης.
- Δ. Τοποθέτηση σταντ με διανομή διαφημιστικού υλικού, έξω από τον χώρο που πραγματοποιείται η εκδήλωση.
- Ε. Μέσα μαζικής επικοινωνίας, που περιλαμβάνει τα εξής:
1. Οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, δηλαδή την αναφορά των χορηγών και της εκδήλωσης σε ραδιοφωνικά σποτς. Τα μέσα αυτά είναι οι χορηγοί επικοινωνίας του θεσμού και περιλαμβάνουν τους εξής σταθμούς: fm 100 (που είναι και ο δημοτικός ραδιοφωνικός σταθμός της Θεσσαλονίκης), fm 100,5, fm 101, fm 9,58, antenna 9,75, mylos 88,5 fm.
  2. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί, που γίνεται αναφορά των εκδηλώσεων και των χορηγών με τηλεοπτικά σποτ. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί που κάθε χρόνο συμμετέχουν ως χορηγοί επικοινωνίας του θεσμού είναι οι εξής: TV100 (που είναι και ο δημοτικός τηλεοπτικός σταθμός της Θεσσαλονίκης), ET3, Star Channel, Antenna.
  3. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά, όπου εμφανίζονται οι εκδηλώσεις σε δελτία τύπου, ή στις διαφημιστικές καταχωρήσεις. Εδώ αξίζει να γίνει μια σημαντική παρατήρηση. Μετά από επισκόπηση του έντυπου υλικού παρατηρούμε ότι τα άρθρα που αναφέρονται στα *Δημήτρια*

περιορίζονται απλά και μόνο στην παρουσίαση/ διαφήμιση μιας εκδήλωσης, ή σε συνεντεύξεις αποκλειστικά και μόνο επώνυμων καλλιτεχνών που συμμετέχουν σ' αυτές και δεν εμπεριέχουν συζητήσεις ή κριτικές γύρω από το καλλιτεχνικό γεγονός

4. Το διαδίκτυο Η ιστοσελίδα του θεσμού είναι πολύ καλά δομημένη και παρέχει αρκετές πληροφορίες. Το υλικό που μπορεί να αντλήσει από και ο επισκέπτης περιλαμβάνει τα εξής πεδία: ιστορικά του θεσμού, τα προγράμματα, με αναφορά στην κάθε εκδήλωση ξεχωριστά (ώρα έναρξης, περιοχή, τιμή κτλ.), δελτία τύπου, χαιρετισμοί και ένα πακέτο με χρήσιμα αρχεία για δημοσιογράφους.

ΣΤ. Προσφορά καταλόγων εικαστικών εκδηλώσεων

Ζ. Άλλες προβολές, όπως π.χ. δεξιώσεις, αερόστατα, διαφημιστικά αντικείμενα.

4.2.5 Οι χώροι των εκδηλώσεων

Στους χώρους που πραγματοποιούνται οι εκδηλώσεις του θεσμού, συγκαταλέγονται τόσο, δημόσιας, όσο και ιδιωτικής κτήσης. Ανάμεσα σ' αυτούς είναι: το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, το Θέατρο Δάσους, το Θέατρο Γης, το Θέατρο Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών, η Δημοτική Πινακοθήκη, ο Εκθεσιακός χώρος Ο.Λ.Θ., το Γενί-Τζαμί, το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης κ.α. Αρκετοί από αυτούς τους χώρους παρουσιάζουν και μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον και ελκύουν το κοινό να τους επισκεφθεί. Οι περισσότεροι από αυτούς τους χώρους βρίσκονται σε κεντρικά σημεία της πόλης, κάτι που δεν βοηθάει στην αποκέντρωση των εκδηλώσεων και πολλές φορές είναι περιορισμένης χωρητικότητας. Παρατηρώντας τον χάρτη βλέπουμε ότι όλες οι εκδηλώσεις είναι συγκεντρωμένες αποκλειστικά στο πολεοδομικό συγκρότημα του Δήμου³¹.

---

³¹ Παράρτημα με τον χάρτη της πόλης σελ. 61

4.2.6 Το κοινό

Προκειμένου να έχουμε μια εικόνα για το κοινό που παρακολουθεί ή όχι τις παραστάσεις, προβήκαμε στην χρήση ερωτηματολογίου. Σε καμία περίπτωση τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μας δίνουν την άποψη όλων των κατοίκων της πόλης, αποτελούν, όμως ένα δείγμα της άποψη του κοινού για τον θεσμό. Τα θέματα που προσπαθήσαμε να καλύψουμε μέσα από το ερωτηματολόγιο και αφορούσαν το θεσμό των Δημητρίων ήταν τα εξής:

1. Το αν γνωρίζει το κοινό τον θεσμό. Μέσα από αυτή την ερώτηση θέλαμε να δούμε πόση δημοτικότητα έχει ο θεσμός στο κοινό.
2. Από ποιο μέσο γνωρίζει το κοινό το θεσμό. Έτσι θέλαμε να δούμε ποιο είναι το πιο δυνατό μέσο διαφήμισης του θεσμού.
3. Αν το κοινό έχει παρακολουθήσει κάποιες εκδηλώσεις. Μ' αυτόν τον τρόπο θέλαμε να δούμε αν ο θεσμός έχει απήχηση στο κοινό, γιατί δεν φτάνει μόνο να γνωρίζουν τον θεσμό αλλά πρέπει και να συμμετέχουν ενεργά σ' αυτόν
4. Ποιες εκδηλώσεις του θεσμού προτιμάει το κοινό. Έτσι θέλαμε να δούμε ποιες είναι οι πιο δημοφιλείς εκδηλώσεις.
5. Πως αξιολογεί το κοινό τον θεσμό από άποψη υποδομής, δηλαδή χώρους, ωράριο, parking κτλ., τιμών εισιτηρίων και εκδηλώσεων. Μέσα από αυτές τις ερωτήσεις θέλαμε να δούμε το αν -σύμφωνα με την γνώμη του κοινού- η οργάνωση του θεσμού λειτουργεί ομαλά.
6. Τέλος, εκτός από τις κλειστές ερωτήσεις υπήρχε μια ανοιχτή ερώτηση για το τι είναι αυτό που λείπει από τον θεσμό. Έτσι δώσαμε την ευκαιρία στο κοινό να εκφράσει την αντίθεση ή την συμφωνία του γύρω από οποιοδήποτε θέμα αφορά τα Δημήτρια.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος των ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι το 40% των ερωτηθέντων ήταν ηλικίας μεταξύ 18-25, το 34% μεταξύ 25-35, 16% μεταξύ 35-50 και το 10% 50 και άνω. Ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων (20%) δεν γνώριζε τον θεσμό και στην συντριπτική πλειοψηφία ήταν νεαρά άτομα ηλικίας 18-25 χρονών.

Από αυτούς που γνώριζαν τον θεσμό το 80% ενημερώθηκε μέσα από τα διαφημιστικά φυλλάδια και τις αφίσες, μόλις το 4% από το διαδίκτυο, το 12% από την τηλεόραση, το 16% από το ραδιόφωνο και το 18% από φίλους.

Στην συνέχεια μόνο το 52% αυτών που γνωρίζουν το θεσμό συμμετέχουν στις εκδηλώσεις. Συνυπολογίζοντας στο ποσοστό αυτών που δεν συμμετέχουν και αυτούς που δεν γνωρίζουν τον θεσμό προκύπτει ότι το 60% όλων των ερωτηθέντων δεν συμμετέχει στις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του θεσμού.

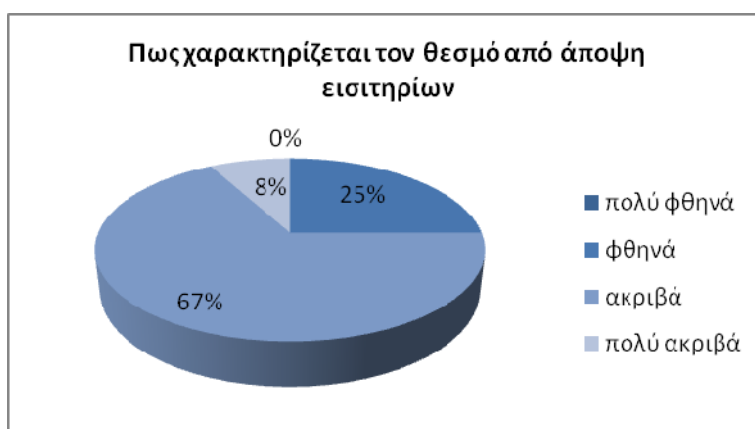
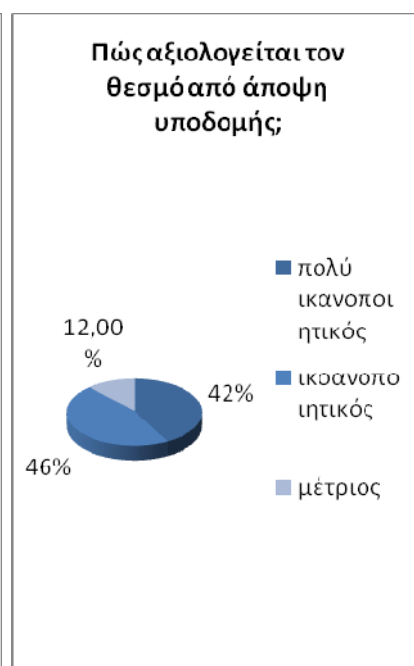
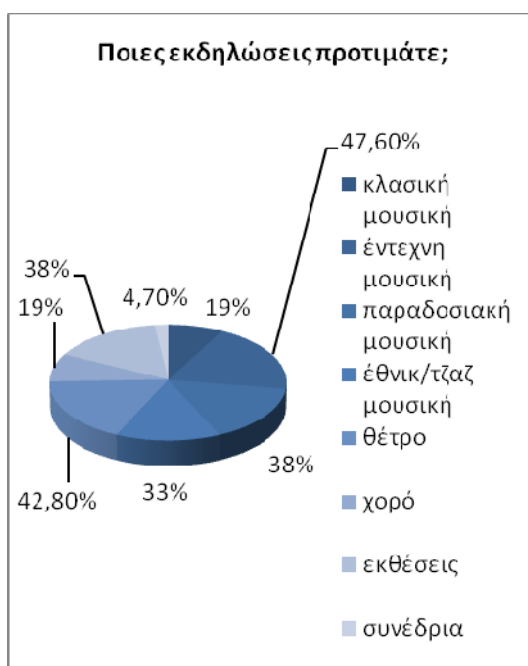
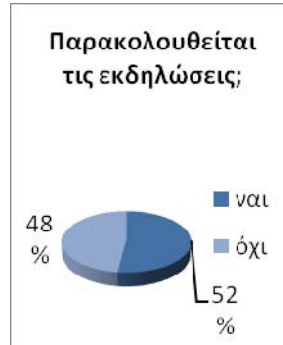
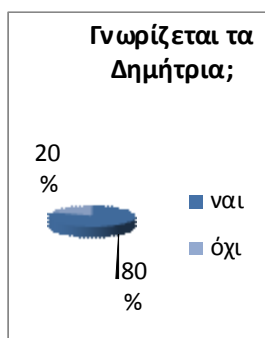
Έπειτα, στην ερώτηση για το ποιες εκδηλώσεις προτιμάει το κοινό (μια ερώτηση με πολλαπλές απαντήσεις) το 47,6% προτιμάει τις συναυλίες έντεχνης μουσικής, το 19% τις συναυλίες κλασικής μουσικής, το 38% τις συναυλίες παραδοσιακής μουσικής, το 19% χορό, το 42,8% θέατρο, το 33% ethnic-jazz festival, 38% εκθέσεις και ένα ποσοστό των 4,7% συνέδρια.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση του θεσμού από άποψη υποδομής (χώροι, ωράριο παρκινγκ κτλ.) το 46% αυτών που έχουν παρακολουθήσει τις εκδηλώσεις απάντησαν ότι είναι μέτρια και το 42% ικανοποιητική, ενώ το 12 % θεωρεί την υποδομή ανεπαρκή.

Το 67% βρίσκει ότι τα εισιτήρια των εκδηλώσεων είναι ακριβά, το 25% φθηνά και το 8% πολύ ακριβά.

Στην ανοιχτή ερώτηση για το τι πιστεύουν οι κάτοικοι της πόλης ότι λείπει από τον θεσμό οι περισσότεροι ερωτηθέντες κάνουν λόγο για το πόσο προσιτός είναι ο θεσμός λέγοντας ότι *πρέπει να έρθει πιο κοντά στο ευρύ κοινό, να είναι πιο εκλαϊκευμένος, να εκμοντερνιστεί, να προσελκύσει τους νέους κ.α.* Οι υπόλοιπες απαντήσεις αναφέρονται στις τιμές των εισιτηρίων, σε προνόμια για ειδικές κοινωνικές ομάδες, σε ελεύθερη είσοδο κ. α

Παρακάτω βλέπουμε τα αποτελέσματα της έρευνας με την βοήθεια γραφημάτων:

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσε ένα δείγμα του κοινού για τον θεσμό, προκύπτουν κάποια γενικά συμπεράσματα. Πρώτα από όλα όσον αφορά την δημοτικότητα του θεσμού, παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει τον θεσμό των Δημητρίων και ένα ακόμη μεγαλύτερο δεν συμμετέχει στις εκδηλώσεις του. Ένα γεγονός που προξενεί εντύπωση, αν σκεφτεί κανείς ότι είναι το μεγαλύτερο φεστιβάλ της πόλης, διαρκεί περίπου τρεις μήνες και επενδύονται αρκετά χρήματα από το ταμείο του δήμου. Επίσης, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία του κοινού ενημερώνεται για τον θεσμό και τις εκδηλώσεις από το έντυπο υλικό, δηλαδή τις αφίσες, τα διαφημιστικά φυλλάδια κτλ. και όχι από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο ή το διαδίκτυο. Οι εκδηλώσεις που έχουν την μεγαλύτερη απήχηση στο κοινό είναι οι συναυλίες έντεχνης μουσικής, ακολουθεί το θέατρο, οι συναυλίες παραδοσιακής μουσικής και οι εκθέσεις. Αντίθετα, η προτίμηση του κοινού για την κλασική μουσική και τον χορό είναι σχετικά χαμηλή. Η αξιολόγηση του κοινού για την υποδομή του θεσμού κυμαίνεται από ικανοποιητική έως ανεπαρκή, με το μεγαλύτερο ποσοστό να την θεωρεί μέτρια. Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό θεωρεί ότι τα εισιτήρια των εκδηλώσεων είναι ακριβά, γεγονός που μπορεί να λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας της συμμετοχής του κοινού στον θεσμό.

4.3 Οι στόχοι των διοργανωτών μέσα από τα προγράμματα

Σ' αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να παρουσιαστεί- και να σχολιαστεί παράλληλα- η επίσημη άποψη των διοργανωτών του θεσμού, όπως αυτή καταγράφεται, μέσα από τους λόγους και τις παρουσιάσεις της διοργάνωσης, που υπάρχουν στα προγράμματα και σε άλλο έντυπο υλικό των εκδηλώσεων. Μ' αυτόν τρόπο θα δούμε ποιες ήταν οι επιδιώξεις και οι στόχοι των διοργανωτών, από το ξεκίνημα του θεσμού έως σήμερα και παραπέρα το πώς προβάλλεται η ταυτότητα της πόλης μέσα από το θεσμό.

Με το ξεκίνημα του το 1966 ο στόχος του νέου καλλιτεχνικού θεσμού, όπως αναφέρεται και στο πρόγραμμα εκείνης της περιόδου, είναι η αναβίωση των παλαιών Δημητρίων με την συστηματική οργάνωση θεατρικών παραστάσεων και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων υψηλής αισθητικής³². Πράγματι η θεματολογία των εκδηλώσεων, τουλάχιστον όσον αφορά στην πρώτη δεκαετία λειτουργίας του θεσμού, ανήκει σ' αυτό που ονομάζεται *υψηλή τέχνη και αισθητική* και περιλαμβάνει συμφωνικές ορχήστρες ρεσιτάλ, όπερες, μπαλέτα κ.α. Αντιθέτως, δεν δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάδειξη του λαϊκού πολιτισμού, με εξαίρεση την συμμετοχή του Λυκείου Ελληνίδων και την παρουσίαση παραστάσεων παραδοσιακών χορών. Στο πρόγραμμα, επίσης εκείνης της χρονιάς, σε άλλο σημείο, αναφέρεται η ανάγκη *αναβίωσης των βυζαντινών παραδόσεων του έθνους* και η πρόθεση να δοθεί ένας καθαρά βυζαντινός τόνος στις εκδηλώσεις. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η πρώτη εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε στην έναρξη του θεσμού ήταν ένα ιστορικό δράμα με θέμα το Βυζάντιο στην εποχή της εικονομαχίας, με τίτλο *ο Σταυρός και το Σπαθί*, του Άγγελου Τερζάκη. Πράγματι από την πρώτη στιγμή παρατηρείται η τάση να συνδεθούν τα σύγχρονα Δημήτρια με τα Βυζαντινά και αυτό γίνεται, κυρίως εμφανές, μέσα από τις εκδηλώσεις, τους λόγους της επιτροπής στα προγράμματα του θεσμού, αλλά και τις αφίσες της εποχής. Ανατρέχοντας στις αφίσες -κυρίως της πρώτης δεκαετίας λειτουργίας του θεσμού, αλλά και αργότερα- παρατηρούμε μια σταθερή επιλογή στην θεματολογία, η οποία περιλαμβάνει διάφορα σύμβολα και μοτίβα της βυζαντινής περιόδου³³. Άρα αν θα θέλαμε να δώσουμε μια σύντομη περιγραφή στο προφίλ του θεσμού αυτής της περιόδου θα

Αφίσα για τα Α' Δημήτρια (1966)

³² Παπαδοπούλου Όλγα, *Δημήτρια 20 χρόνια*, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1986), σελ 14

³³ Παπανικολάου Μιλτιάδης, *Αφίσες Δημητρίων*, στο Αυλαία, τ. 30, (Θεσσαλονίκη: Οκτώβριος 2006), σελ 16-18

Παρατήρηση: το παγώνι στην βυζαντινή εικονογραφία είναι σύμβολο αθανασίας. Η εικόνα που παρουσιάζεται παραπάνω, που ήταν η πρώτη αφίσα το υθεσμού, χρησιμοποιείτε μέχρι και σήμερα ως λογότυπο των Δημητρίων.

λέγαμε ότι από την μια μεριά έχει έναν ελιτίστικό χαρακτήρα και από την άλλη αναζητά την ελληνικότητα μέσα από την ανάδειξη του βυζαντινού πολιτισμού. Αυτό το τελευταίο σχετίζεται με την ιστορική παράδοση της πόλης, η οποία έχει να αναδείξει κυρίως ευρήματα βυζαντινού πολιτισμού.

Το 1973, που τα Δημήτρια περνούν στην οργανωτική ευθύνη του Δήμου Θεσσαλονίκης, οι στόχοι των διοργανωτών αλλάζουν και στρέφονται στο να *διατηρήσουν, να αναπτύξουν και να εκλαϊκεύσουν τον θεσμό και να τον καταστήσουν ένα θεσμό με παγκόσμια προβολή και αναγνώριση*³⁴. Από την περίοδο αυτήν τα Δημήτρια περιλαμβάνουν όλο και περισσότερες εκδηλώσεις, οι οποίες καλύπτουν όλο το φάσμα των τεχνών (μουσική, χορό, θέατρο, εικαστικά κ.α.). Παράλληλα, η Επιτροπή του Δήμου επιλέγει να συνεργάζεται, ολοένα και περισσότερο με αναγνωρισμένους φορείς της χώρας, αλλά και του εξωτερικού. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συντέλεσαν στο να αποκτήσει ο θεσμός μεγαλύτερη αναγνώριση και κατόπιν να αποτελέσει σημείο αναφοράς της πολιτιστικής ζωής της πόλης. Έπειτα, από την περίοδο αυτή, παρατηρείται ένα όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον των διοργανωτών για την ανάδειξη του λαϊκού πολιτισμού, το οποίο εκδηλώνεται, κυρίως μέσα από τον χορό. Έτσι, εμφανίζονται παραστάσεις φολκλορικών χορευτικών συγκροτημάτων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Οι συμμετοχές αυτές είναι πολλές, μεταξύ των οποίων το Λύκειο Ελληνίδων, η Ευξείνιος Λέσχη Θεσσαλονίκης, διάφοροι σύλλογοι, καθώς και κρατικά φολκλορικά μπαλέτα λαϊκού χορού από την Ουγγαρία, την Βουλγαρία, την Ιταλία, την Σερβία κ.α. Από την εποχή αυτή ο θεσμός επικεντρώνεται σε πιο εξειδικευμένους στόχους, που είναι η ανάδειξη των εθίμων και παραδόσεων. Από την άλλη μεριά, όσον αφορά το είδος των μουσικών εκδηλώσεων, διατηρεί τον ίδιο χαρακτήρα με την προηγούμενη περίοδο, με την διαφορά ότι κάνει την εμφάνισή του, από το 1975 και μετά, το έντεχνο τραγούδι, με τις συμμετοχές των Μάνου Χατζιδάκι, Μίκυ Θεοδωράκη, Θάνου Μικρούτσικου κ.α. Άρα θα λέγαμε ότι αυτήν την περίοδο υπάρχει μια αλλαγή στον καλλιτεχνικό προγραμματισμό και οι τοπικές αρχές εστιάζουν στο να μεγαλώσει ο θεσμός και να γίνει διεθνώς γνωστός.

---

³⁴ Παπαδοπούλου Όλγα, *Δημήτρια 20 χρόνια*, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1986), σελ16

Το 1980 ο τότε δήμαρχος Θεσσαλονίκης αναφέρεται στην συνεργασία των τοπικών πολιτιστικών φορέων και ο στόχος τους αυτή την φορά είναι η αποκέντρωση του θεσμού. Κάνει λόγο επίσης για το άνοιγμα του θεσμού προς τους συνοικισμούς της πόλης και την αξιοποίηση του ντόπιου καλλιτεχνικού δυναμικού.³⁵ Παρόλα αυτά, όμως ανατρέχοντας στα προγράμματα των εκδηλώσεων εκείνης της δεκαετίας παρατηρούμε ότι οι χώροι διεξαγωγής των εκδηλώσεων περιορίζονται μόνο στο κέντρο της Θεσσαλονίκης και δεν εμφανίζονται συμμετοχές από ντόπιους καλλιτέχνες.

Από την δεκαετία του '90 και μετά ως προς τον καλλιτεχνικό προγραμματισμό, παρατηρείται μια αύξηση της διεθνούς συμμετοχής, διευρύνεται το φάσμα των εκδηλώσεων και μια σταθερή παρουσία εκδηλώσεων με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό. Σ' αυτό το τελευταίο γεγονός συντέλεσε η δημιουργία από την μια του Τμήματος Ελληνικών Χορών του Δήμου και απ' την άλλη του Συγκροτήματος Παραδοσιακής Μουσικής, που συμμετέχουν σε πολλές εκδηλώσεις. Τις επόμενες χρονιές και συγκεκριμένα ενόψει του θεσμού Θεσσαλονίκη, πολιτιστικής πρωτεύουσας 1997 διαβάζουμε στο πρόγραμμα του '96 τα εξής: *το πρόγραμμα συνδυάζει την νεανική φαντασία και την δημιουργική ωριμότητα... Από την μια καινοτομεί, με τόλμη και ευρηματικότητα και από την άλλη συνεχίζει μια παράδοση προσφοράς σημαντικών και πρωτοεμφανιζόμενων γεγονότων στην πόλη*³⁶. Και παραπέρα το 97: *Η 32^η*

Αφίσα για τα ΚΣΤ' Δημήτρια (1991)

Αφίσα για τα ΚΗ' Δημήτρια (1993)

³⁵ Λαδόπουλος, Βαγγέλης, *Δημήτρια, Ένας Θεσμός Μέσα στο Χρόνο* (Θεσσαλονίκη: Βανιάς, 1979), σελ. 83

³⁶ Δημήτρια 1996, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1996), σελ. 7

διοργάνωση απλώθηκε σε ευρύτερο χρονικό ορίζοντα και κατέκτησε μεγαλύτερο ακροατήριο. Η οικονομική συμβολή του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 συντέλεσε, ακόμη στο γεγονός, ότι τα λ β' Δημήτρια, ήταν τα οικονομικότερα στην ιστορία του θεσμού. Απ' όλα αυτά παρατηρούμε ότι ο θεσμός αποκτά χρόνο με τον χρόνο μεγαλύτερη απήχηση, αλλά και μεγαλύτερη σημασία για την πολιτιστική πολιτική, τόσο των τοπικών αρχών, όσο και ευρύτερα του ελληνικού κράτους, μιας και χρηματοδοτείται, πλέον τόσο από κρατικούς, όσο και από διεθνείς φορείς. Παράλληλα, μπαίνουν χορηγοί της διοργάνωσης του θεσμού μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις³⁷.

Έτσι, τη δεκαετία που ακολουθεί ο θεσμός συγκαταλέγεται πλέον ανάμεσα στα μεγαλύτερα φεστιβάλ της Ευρώπης και φιλοξενούνται καλλιτέχνες και συγκροτήματα από κάθε γωνιά της γης. Παρόλα αυτά ο στόχος της τοπικής αυτοδιοίκησης, παραμένει σε κάποια σημεία κοινός με τις προηγούμενες χρονιές: να αναδειχθεί ο ιστορικός χαρακτήρας της πόλης και να δώσει το στίγμα της πόλης, για την οποία εδώ και αιώνες ο πολιτισμός αποτελεί καθημερινή πραγματικότητα και πηγή ζωής³⁸. Οι λόγοι που υπάρχουν στα προγράμματα των δύο τελευταίων ετών είναι αρκετά κατατοπιστικοί για να διακρίνουμε την επίσημη άποψη των τοπικών αρχών για το προφίλ του θεσμού και της πόλης. Έτσι, στο πρόγραμμα του 2005 διαβάζουμε τα εξής: *η Θεσσαλονίκη σαν σύμβολο, όραμα και πραγματικότητα στους αιώνες της ύπαρξής της για τους κατοίκους της, τους λαούς της Βαλκανικής, της καθ' ημάς Ανατολής και της περικλειστής Μεσογείου, είναι σήμερα μια πόλη, όπου ο πολιτισμικός πλούτος του Γένους μας, του γένους των Ρωμαίων, διαμοιράζεται ισότιμα και απλόχερα μέσα από τις δράσεις του Δήμου σ όλους τους πολίτες... έχοντας επίγνωση ότι η πόλη μας, συμπρωτεύουσα τριών αυτοκρατοριών, είναι η πρωτεύουσα πόλη του πολιτισμού στην Ελλάδα, ευχόμεθα να ισχύει πάντοτε η διάκριση του πολιτισμού ως αγωγή της ψυχής, αποθήκη μνήμης και πηγή έμπνευσης. Ενώ το 2006 διαβάζουμε: η Ελληνική και ορθόδοξη παράδοση, η δυναμική του Ελληνισμού και της Διασποράς, τα νέα καλλιτεχνικά ρεύματα της Δύσης, η διαρκώς εναλλασσόμενη πραγματικότητα της Βαλκανικής*

³⁷ Δημήτρια 1997, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1997), σελ. 5

³⁸ Δημήτρια 2003, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2003), σελ. 17

μας γειτονιάς, η γεμάτη φρέσκιες ιδέες καλλιτεχνική δημιουργία της Μεσογείου, συνυπάρχουν στα μα' Δημήτρια, πλέκοντας ένα «δυνατό χαρμάνι» γεγονότων υψηλής αισθητικής, που θα ικανοποιήσει κάθε απαίτηση³⁹. Εδώ, παρατηρούμε ότι και τις δύο χρονιές οι συγγραφείς των λόγων δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στον ιστορικό χαρακτήρα της πόλης, που συνίσταται από την επιρροή ανατολής και δύσης, ελληνορθόδοξης παράδοσης και Βαλκανίων και στο προφίλ του θεσμού.

4.4 Κριτικές για τα Δημήτρια

Έκτος, όμως, από την άποψη των διοργανωτών αξίζει να αναφέρουμε και την άποψη διαφόρων άλλων προσώπων. Στον πρόλογο του προγράμματος του '95 ο Κωστής Μοσκώφ, συγγραφέας και σημαντική πνευματική προσωπικότητα της πόλης, αναφέρει μεταξύ άλλων τα εξής: *στο πεδίο της οικονομίας την λειτουργία του έχει η Διεθνή Έκθεση, έτσι τα νέα Δημήτρια αφορούν μόνο το πεδίο της πολιτιστικής ζωής... Στην πολιτιστική πολιτική πάντα υπάρχει το δίλημμα: ψηλή και άρα όχι απλοϊκά εύληπτη τέχνη... ή προϊόν, που θα διασκεδάσει τους καημούς και του πόθους του πολύ κόσμου... Τα πολιτιστικά διλήμματα συντροφεύονται πάντα από την οικονομική δυσπραγία*⁴⁰. Παρατηρούμε, δηλαδή μέσα από την άποψη αυτή, καταρχήν ένα προβληματισμό γύρω από το κατά πόσο ο θεσμός θα πρέπει να εξυπηρετεί αυτό που ονομάζεται υψηλή τέχνη και κατά δεύτερον τον τρόπο που συνδυάζεται ο πολιτισμός με την οικονομία.

Παρόλα αυτά δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε και τις φωνές αρνητικής κριτικής που έχουν ασκηθεί, σε βάρος κυρίως της διοργάνωσης του θεσμού. Έτσι, σε ένα άρθρο εφημερίδας της τελευταίας χρονιάς (2008) παρουσιάζεται η άποψη της παράταξης *Πρωτοβουλία για τη Θεσσαλονίκη του Γιάννη Μπουτάρη*, που διοργάνωσε ανοιχτή συζήτηση για τα Δημήτρια με εισηγητές τον Κυανίδη Δημήτρη, χορογράφο και καλλιτεχνικό σύμβουλο το ΚΘΒΕ, τον Μαρτινίδη Πέτρο, καθηγητή

---

³⁹ <<http://www.dimitriathess.gr/>>, «Δημήτρια», χαιρετισμός δημάρχου, τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2007

⁴⁰ Δημήτρια 1995, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1995), σελ. 3

του ΑΠΘ, την Ταμπούρη Όλγα, καλλιτεχνική διευθύντρια του Φεστιβάλ Σάνη, και την Τσαντσάνογλου Μαρία, διευθύντρια του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Η παράταξη καταδικάζει την πολιτιστική πολιτική που ασκείται από τον Δήμο Θεσσαλονίκης, χαρακτηρίζοντάς την *οπισθοδρομική, φοβική, άγωνα βυζαντινολατρική, ανεπαρκή στην κάλυψη των σύγχρονων τάσεων του πολιτισμού και ισχυρίζεται ότι βασίζεται σε πελατειακές σχέσεις και αποκλειστικά κερδοσκοπικούς στόχους, αναφέροντας συγκεκριμένα ότι η διοίκηση του Δημάρχου αγοράζει εμπορικά πακέτα εκδηλώσεων από ατζέντηδες και εταιρίες παραγωγής*⁴¹. Μεταξύ άλλων αυτό που προτείνεται από τους εισηγητές είναι η ύπαρξη ενός οργανισμού με οικονομική αυτοτέλεια με επιλεγμένες εκδηλώσεις, ανάδειξη του καλλιτεχνικού δυναμικού της πόλης, διασπορά των εκδηλώσεων σε μη συμβατικούς χώρους, καθιέρωση κάρτας Δημητρίων και ελεύθερη πρόσβαση όλων των νέων κάτω των 25 ετών. Συγκρίνοντας τις απόψεις αυτές με τα δείγματα της έρευνας θα λέγαμε ότι αν και αυτά που προτείνει η παράταξη είναι αρκετά ενδιαφέροντα, όμως οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνται είναι αρκετά ακραίοι και δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Μπορεί δηλαδή ο θεσμός να ξεκίνησε με μια τάση στην ανάδειξη του βυζαντινού πολιτισμού, όμως αυτό άλλαξε στην πορεία και διευρύνθηκε το καλλιτεχνικό φάσμα των εκδηλώσεων. Επίσης, ρίχνοντας μια ματιά στο πρόγραμμα των εκδηλώσεων από τις διεθνείς συμμετοχές μέχρι την ντόπια πολιτιστική παραγωγή, δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις εκδηλώσεις οπισθοδρομικές ή ότι δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες τάσεις του πολιτισμού. Τέλος, όσον αφορά τις τιμές των εισιτηρίων θα έπρεπε να λαμβάνονται υπ' όψιν κάποιες ειδικές κοινωνικές ομάδες, όμως αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες της περιπτώσεις των εκδηλώσεων, όπως είναι π.χ. κάποιες πολυδάπανες παραγωγές, όπως η όπερα.

---

⁴¹ Αποστολάκης Σάκης, *Όχι Άλλα Επαρχιώτικα Δημήτρια*, Ελευθεροτυπία, 28 Φεβρουαρίου 2008, αρ. φύλλου 9795, σελ. 29

Επίλογος

Στην παρούσα εργασία αφιερώθηκε ένα κεφάλαιο στο ιστορικό και καλλιτεχνικό πλαίσιο της πόλης, γιατί η ταυτότητα κάθε πολιτιστικής πρακτικής προσδιορίζεται πάντα σε σχέση με τον τόπο. Δηλαδή δεν θα ήταν δυνατόν να κατανοήσουμε την ταυτότητα του θεσμού, αν δεν γνωρίζαμε ποια είναι η ιστορική ταυτότητα της πόλης. από την ιστορική επισκόπηση προέκυψαν κάποια χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

- Η Θεσσαλονίκη υπήρξε λόγω της γεωγραφικής της θέσης χωνευτήρι πληθυσμών, δηλ. κατακτήθηκε και κατοικήθηκε από διάφορους λαούς και κατά συνέπεια είχε διαφορετικές πολιτισμικές επιρροές σε διάφορες φάσεις της ιστορίας.
- Είχε πάντα έναν αστικό χαρακτήρα σ' όλη την διάρκεια της ζωής της, με αποτέλεσμα σε κάθε φάση της ιστορίας να διαδραματίζονται σημαντικά πολιτιστικά γεγονότα.
- Ως μητροπολιτικό κέντρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η ιστορία της συνδέθηκε με τον βυζαντινό πολιτισμό, κάτι το οποίο μαρτυρούν και τα περισσότερα αρχαιολογικά της ευρήματα. (βυζαντινές εκκλησίες κτλ)

Όλα αυτά τα στοιχεία διαμόρφωσαν την ταυτότητα της πόλης. Το στοιχείο, όμως που αναδεικνύει περισσότερο απ' όλα και την ελληνικότητα αυτής της ταυτότητας είναι το βυζαντινό παρελθόν. Ότι είναι για την Αθήνα τα μνημεία της κλασικής αρχαιότητας, είναι για την Θεσσαλονίκη τα ευρήματα του βυζαντινού πολιτισμού. Αυτό το στοιχείο εξηγεί -και στο συγκεκριμένο θέμα που εξετάζουμε- τον λόγο που οι διοργανωτές της πρώτης περιόδου λειτουργίας του θεσμού συνδέουν τα σύγχρονα Δημήτρια με τα βυζαντινά. Ας δούμε όμως συνολικά ποιες είναι οι επιδιώξεις των διοργανωτών για τον θεσμό, μέσα από τις εισηγήσεις που υπάρχουν στα προγράμματα:

- Σ' ένα πρώτο στάδιο θέλουν να τονίσουν την ελληνικότητα του θεσμού, άλλοτε μέσα από την σύνδεση με το βυζαντινό παρελθόν άλλοτε μέσα από την παράδοση.

- Επιδιώκουν αναγνώριση και προβολή του θεσμού σε ένα διεθνές επίπεδο
- Σ' άλλο σημείο αναφέρεται η αποκέντρωση των εκδηλώσεων και η αξιοποίηση της ντόπιας καλλιτεχνικής παραγωγής
- Αργότερα αναφέρεται η ανάγκη για στροφή του θεσμού στον λαϊκό πολιτισμό, κάτι που παρατηρείται μέσα από δραστηριότητες με θέμα την παράδοση, στα ήθη και έθιμα (π.χ. φολκλορικά συγκροτήματα, παραστάσεις θεάτρου σκιών κτλ)

Παρατηρούμε κατ αρχήν ότι οι επιδιώξεις αυτές λειτουργούν τόσο σε ένα πρακτικό, όσο και σε ένα ιδεολογικό επίπεδο. Συγκρίνοντας αυτές τις επιδιώξεις με τα αποτελέσματα της έρευνας, προκύπτουν κάποιες γενικές διαπιστώσεις:

- Το αίτημα της διεθνούς αναγνώρισης του θεσμού σε διεθνές επίπεδο είναι αυτό που πέρα από κάθε άλλο κατάφερε να βρει ανταπόκριση μιας και έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Αυτή η απήχηση σε πρακτικό επίπεδο φαίνεται, τόσο μέσα από την μεγάλη ποικιλία εκδηλώσεων με συμμετοχές συγκροτημάτων από κάθε μέρος της γης, όσο και μέσα από την συμμετοχή επίσημων κρατικών ή ιδιωτικών πολιτιστικών φορέων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Ένα στοιχείο αρκετά θετικό, τόσο από καλλιτεχνική, όσο και από οικονομική πλευρά, μιας και βοήθησε στην χρηματοδότηση του θεσμού με την μορφή επιδοτήσεων από το ελληνικό κράτος και την χορηγία από ιδιωτικές επιχειρήσεις, που θέλησαν να διαφημίσουν το όνομά τους μέσα από τον θεσμό.
- Όμως, παρόλα αυτά το αίτημα για αποκέντρωση του θεσμού, όπως παρατηρούμε μέσα από την καταγραφή των χώρων διεξαγωγής των εκδηλώσεων δεν πραγματοποιείται. Όλοι οι χώροι βρίσκονται μέσα στο κέντρο της πόλης, όλες τις χρονιές διεξαγωγής του θεσμού.

- Επίσης, η αξιοποίηση της ντόπιας καλλιτεχνικής δημιουργίας περιορίζεται στην συμμετοχή κάποιων δημοτικών μουσικών ή χορευτικών συγκροτημάτων.
- Τέλος, η αναζήτηση της ταυτότητας του θεσμού δεν θα πρέπει να αναζητηθεί σε αναπόδεικτες σχέσεις παρόντος –παρελθόντος, αλλά στο τι έχει να προσφέρει σήμερα ο θεσμός στους κατοίκους της πόλης και στην βελτίωση της πολιτιστικής τους ζωής. Άρα, μήπως η επίσημη άποψη θα έπρεπε να προσανατολιστεί σ' αυτήν την κατεύθυνση, παρά να ψάχνει την ταυτότητα σε κάτι αόριστο και μακρινό στον χρόνο και στον τόπο;

Όσον αφορά τον καλλιτεχνικό προγραμματισμό του θεσμού, παρατηρούμε ότι το είδος των εκδηλώσεων προσαρμόζεται ανάλογα με τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες. Ανταποκρίνεται, δηλαδή, στην ιστορική και πολιτισμική ταυτότητα της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, τις δύο πρώτες δεκαετίες ('60 -' 70) ο καλλιτεχνικός προγραμματισμός έχει έναν συντηρητικό χαρακτήρα, μιας και οι εκδηλώσεις ανταποκρίνονταν μόνο σ' αυτό που ονομάζεται *υψηλή τέχνη και αισθητική* (δηλαδή, κλασική μουσική και χορό, όπερα και θέατρο) και στα θέματα που έχουν σχέση με τον βυζαντινό πολιτισμό. Από την δεκαετία του '80 και μετά έρχεται μια αλλαγή στον καλλιτεχνικό προγραμματισμό με την εμφάνιση του έντεχνου τραγουδιού και αργότερα, της έθνικ, τζαζ και ροκ μουσικής σκηνής. Από την δεκαετία του '90 και μετά κάνουν την εμφάνισή τους και άλλα είδη εκδηλώσεων, όπως η παραδοσιακή μουσική και ο χορός, ο μοντέρνος χορός και σημαντικό κομμάτι της πίττας των εκδηλώσεων καταλαμβάνουν οι εκθέσεις εικαστικών τεχνών (από ένα 0% έως 9% φτάνουν το 33% των εκδηλώσεων), άλλα και τα συνέδρια. Η πιο μεγάλη αλλαγή στον καλλιτεχνικό προγραμματισμό έρχεται τις δύο τελευταίες χρονιές που εξετάζουμε (2005-2006), που το πρόγραμμα το εκδηλώσεων έχει εμπλουτιστεί με νέα θεματολογία και η κάθε εκδήλωση ανταποκρίνεται σε μια ευρύτερη θεματική ενότητα, όπως είναι π. χ *ο μεσογειακός πολιτισμός, νέοι και πολιτισμός, βυζαντινή και ορθόδοξη παράδοση, τοπική πολιτιστική παραγωγή κ. α* Αυτοί οι θεματικοί άξονες είναι στην ουσία και οι νέοι

στόχοι του θεσμού. Στόχοι οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται μόνο σε καλλιτεχνικές επιδιώξεις, αλλά σε ευρύτερα πολιτισμικά και κοινωνικά ζητήματα.

Θέλοντας να δώσουμε μια πιο γενική εικόνα για τον τρόπο που ο θεσμός εκφράζει την πολιτιστική ταυτότητα της πόλης πρέπει να σημειωθεί ότι στην παραπάνω κατηγοριοποίηση των εκδηλώσεων τονίζεται το βυζαντινό και το μεσογειακό στοιχείο, αντίθετα δεν αναφέρεται η ανατολίτικη ή η εβραϊκή επιρροή, που είναι σημαντικά κεφάλαια στην ιστορία της πόλης. Αν και μέσα από κάποιους χώρους και κάποιες εκδηλώσεις αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα τοπικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά στην πλειοψηφία του ο καλλιτεχνικός προγραμματισμός, δεν διαφέρει από αυτούς άλλων πόλεων της Ελλάδας, αλλά και της Ευρώπης. Εν τέλη, η εικόνα της πόλης που δημιουργείται μέσα από τα Δημήτρια είναι ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού αστικού κέντρου.

Παράρτημα με εικόνες της πόλης

Τα Βυζαντινά τείχη

Από την πυρκαγιά το 1917

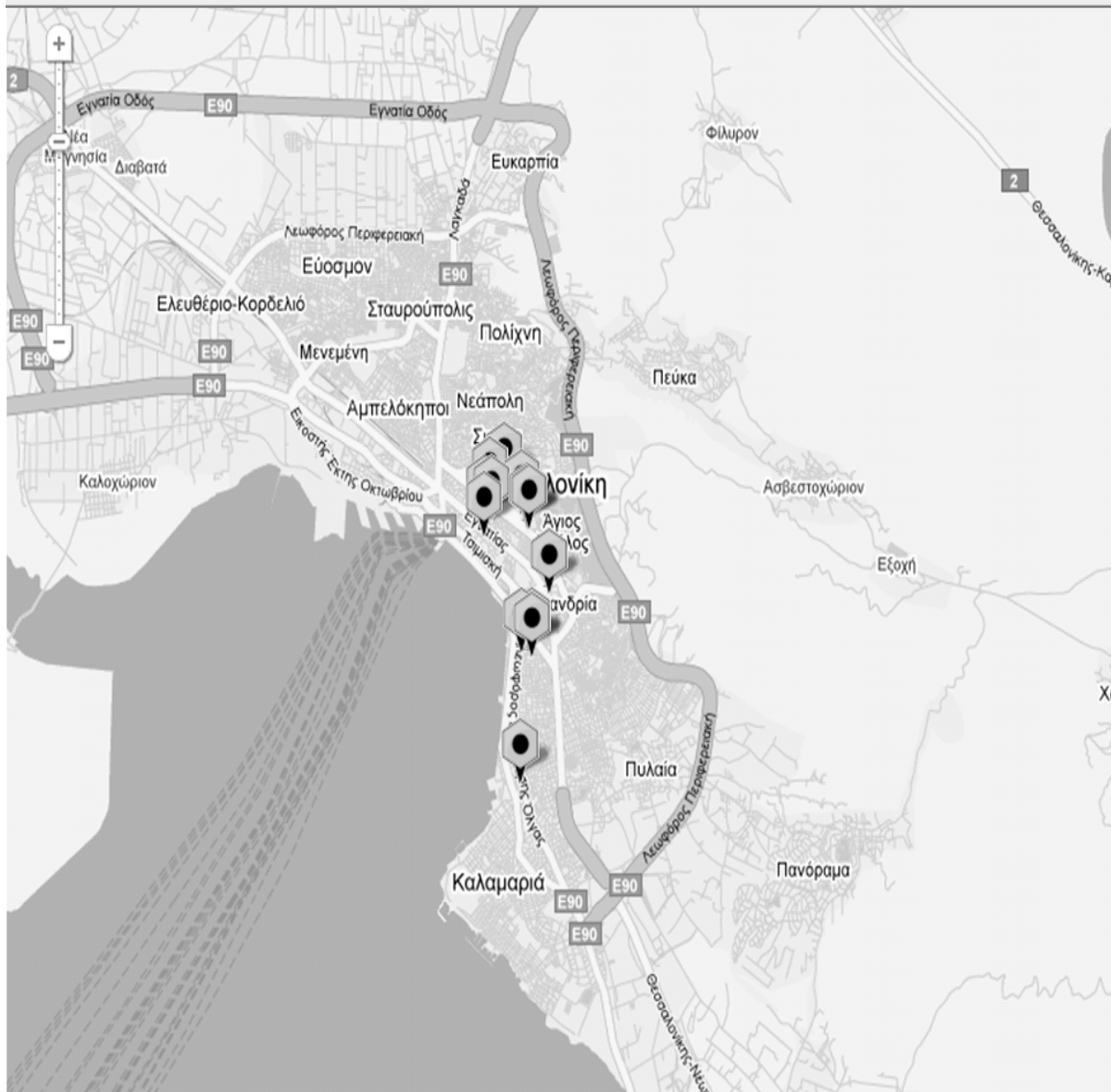

Εμπρός από την Αγία Σοφία το μάζεμα των Εβραίων το 1942

Παράρτημα με τον χάρτη της πόλης⁴²

*Σημειώνονται οι διευθύνσεις των χώρων των εκδηλώσεων.

⁴² <<http://www.ploigos.gr/>>, ploigos, τελευταία πρόσβαση Μάιος 2010

Ερωτηματολόγιο

1)Ηλικία:

- ☐ 18-25
- ☐ 25-35-
- ☐ 35-50
- ☐ 50 και άνω

2)Φύλο:

- ☐ άνδρας
- ☐ γυναίκα-

3)Με ποιες από τις παρακάτω πολιτιστικές εκδηλώσεις αξιοποιείτε τον ελεύθερο χρόνο σας;

- ☐ θέατρο
- ☐ κινηματογράφος
- ☐ μουσικές συναυλίες
- ☐ εκθέσεις εικαστικών τεχνών
- ☐ χορευτικές παραστάσεις

4)Συμμετέχετε στις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του θεσμού των Δημητρίων;

- ☐ ναι
- ☐ όχι

5) αν ναι ποιες εκδηλώσεις προτιμάτε;

- ☐ συναυλίες έντεχνης μουσικής- ☐ συναυλίες κλασικής μουσικής
- ☐ συναυλίες παραδοσιακής/ βυζαντινής μουσικής
- ☐ μοντέρνο χορό ☐ θέατρο
- ☐ ethnic/jazz festival ☐ εκθέσεις
- ☐ συνέδρια

6)με ποιόν τρόπο ενημερωθήκατε για τις συγκεκριμένες εκδηλώσεις;

- ☐ ενημερωτικά φυλλάδια/αφίσσες-
- ☐ internet

☐ tv/radio-

☐ από φίλους

7) πώς θα αξιολογούσατε τον θεσμό από θέμα

υποδομής (χώροι, ωράριο, εισιτήρια κτλ)

☐ πολύ καλά ☐ καλά ☐ μέτρια ☐ κακά- ☐ πολύ κακά

εισιτηρίων

☐ πολύ φθηνά ☐ φθηνά ☐ ακριβά ☐ πολύ ακριβά

9) τι πιστεύετε είναι αυτό που λείπει από τον θεσμό;

.....

Ευχαριστούμε για την συνεργασία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βερνίκος Νικόλας, *Πολυπολιτισμικότητα*, (Αθήνα: Κριτική 2002)
2. Βερνίκος Νικόλας, *Πολιτιστικές Βιομηχανίες*, (Αθήνα: Κριτική 2004)
3. Κόνσολα Ντόρα Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής, (Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο 2003)
4. Κόνσολα Ντόρα, Πολιτιστική Δραστηριότητα και Κρατική Πολιτική στην Ελλάδα, (Αθήνα: Παπαζήση 1990)
5. Παχάκη Καλλιρρόη, *Ο Πολιτισμός ως Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας*, (Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2000)
6. Μπιανκινι Φράνκο, Πολιτιστική Πολιτική και Αναζωογόνηση των Πόλεων, (Αθήνα: ΕΕΤΑΑ 1994)
7. Kolb M. Bonita, *Marketing Cultural Organization*, (Ireland: Oak Tree Press 2000)
8. Κουρή Μαρία, *Πολιτιστικό Μάρκετινγκ*, στο Πολιτιστική Διαχείριση, (Άρτα: Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής 2008)
9. Attali, Jacques, *Θόρυβοι - Δοκίμιο πολιτικής οικονομίας της μουσικής* (Αθήνα: Κέδρος – Ράππα 1991)
10. Κάβουρας Παύλος, *το καρπαθικό γλέντι ως τελετουργία και παράσταση*, στο Λαϊκά Δρώμενα, (Αθήνα: ΥΠΠΟ-Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού 1994)
11. Λαδόπουλος Βαγγέλης, *Δημήτρια, Ένας Θεσμός Μέσα στο Χρόνο* (Θεσσαλονίκη: Βανιάς, 1979)
12. Χασιώτης Κωνσταντίνος, *Σταθμοί και Κύρια Χαρακτηριστικά της Ιστορίας της Θεσσαλονίκης*, στο *Νέα εστία*, τ.1403 (Αθήνα: 1985)

13. Βαφόπουλος Γιώργος, *Το Παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία*, (Αθήνα: 1985), τ.1403
14. Κορδομενίδης Γιώργος, *Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης*, στο *Νέα Εστία*, (Αθήνα: 1985), τ.1403
15. Θέμελης Δημήτρης. *Η Μουσική Ζωή στην Θεσσαλονίκη του 20^{ου} αι.*, στο *Νέα Εστία*, τ.1403 (Αθήνα: 1985)
16. Μπονάτσου Μαργαρίτα, *Τραγούδια εξ' αγχιστείας*, στο *Δίφωνο*, Τεύχος 17. 02. 1997, σελ. 49-51
17. Αρχίζουν τα Δημήτρια, *Μακεδονία*, 4.10.1966, έτος 55^{ον}, αρ.φ. 17645, (Θεσσαλονίκη: 1966)
18. Απολογισμός έργου 2005, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2005)
19. Τεγόπουλος- Φυτράκης, *Ελληνικό λεξικό* (Αθήνα: Αρμονία 1993)
20. Σαλπιγγίδου Μαργαρίτα, στο *ε. δ Πολιτισμός*, (Θεσσαλονίκη: Αντιδημαρχία Πολιτισμού 2001)
21. Παπαδοπούλου Όλγα, *Δημήτρια 20 χρόνια*, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1986)
22. Παπανικολάου Μιλτιάδης, *Αφίσεις Δημητρίων*, στο *Αυλαία*, τ. 30, (Θεσσαλονίκη: Οκτώβριος 2006)
23. Αποστολάκης Σάκης, 'Όχι Άλλα Επαρχιώτικα Δημήτρια', *Ελευθεροτυπία*, 28 Φεβρουαρίου 2008, αρ. φύλλου 9795
24. <<http://www.dimitriathess.gr/>>, «Δημήτρια», *χαιρετισμός δημάρχου*, τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2007

25. <<http://www.thessalonikicity.gr/Ekdiloseis>>, «Δήμος Θεσσαλονίκης»,
Υπηρεσίες Πολιτισμός, τελευταία πρόσβαση Φεβρουάριος 2007
26. <<http://www.ems.name/history.html>>Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών ,«
Ιστορία», , τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2007
27. <<http://www.monilazariston.gr>>, Μονή Λαζαριστών, «η εταιρία», τελευταία
πρόσβαση Μάρτιος 2007
28. <<http://www.ploigos.gr/>>, ploigos, τελευταία πρόσβαση Μάιος 2010
29. Δημήτρια 1995, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1995)
30. Δημήτρια 1996, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1996),
31. Δημήτρια 1997, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 1997),
32. Δημήτρια 2003, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2003),
33. Δημήτρια 2005, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2005),
34. Δημήτρια 2006, (Θεσσαλονίκη: Δήμος Θεσσαλονίκης 2006),